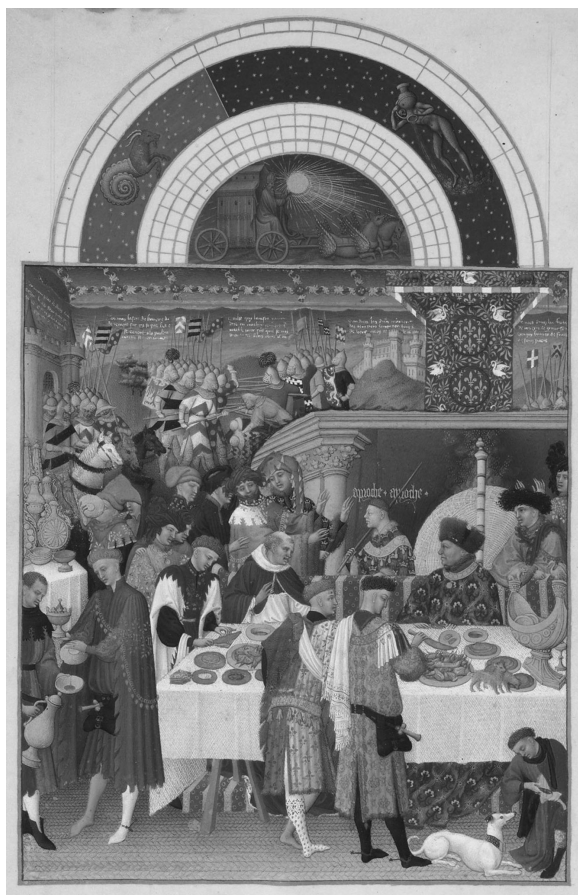

ngv

Nederlandse
Genealogische
Vereniging

AMERSFOORT EN OMSTREKEN

Afdelingsfunctionarissen

Bestuur

Voorzitter: Peter Dijs
tel. 030-2201993 e-mail: voorzitter-aft@ngv.nl

Secretaris: vacature
e-mail: secretaris-aft@ngv.nl

Penningmeester: Thijs van Veen
tel. 033-4726015 e-mail: penningmeester-aft@ngv.nl

Lid: Marcel van de Krol
tel. 033-4945110 e-mail: marcelvandekrol@hetnet.nl

Lid: vacature

Afdelingsafgevaardigden

Afgevaardigde: Thijs van Veen, voornoemd
Plaatsvervanger: Peter Dijs, voornoemd

Lezingen en Activiteiten

Coördinator: Marcel van de Krol, voornoemd

Afdelingsblad

Hoofdredacteur: Thijs van Veen, voornoemd
Redactieadres: nieuwsredacteur-aft@ngv.nl
Eindredacteur: Jelle Kaastra
tel. 030-6962934

Redacteurs: Marcel van de Krol, voornoemd
Freja Schuitemaker-Frankefort
tel. 033-4947948 e-mail: fschuite@xs4all.nl
Lex van der Linden e-mail: lvdlingen@upcmail.nl

PR-ondersteuning Freja Schuitemaker-Frankefort, voornoemd

Website www.ngv.nl (in opbouw)
Twitter www.twitter.com/NGV_AFT
Facebook NGV afdeling Amersfoort en omstreken

Omslag: de maand januari, door de Gebroeders van Limburg, in Les Très Riches Heures du Duc de Berry (1412-1416). Zie wikipedia en het artikel op blz. 27.

AMERSFOORT EN OMSTREKEN

Uitgave van de Nederlandse Genealogische Vereniging Afdeling Amersfoort en omstreken opgericht 18 december 1971

Verschijningsgebied de gemeenten Amersfoort, Baarn, Barneveld, Bunschoten, Ede, Eemnes, Ermelo, Harderwijk, Leusden, Nijkerk, Putten, Renswoude, Rhenen, Scherpenzeel, Soest, Utrechtse Heuvelrug, Veenendaal, Wageningen, Woudenberg en Zeist. Oplage 400.

Jaargang 30

januari 2021

nummer 1

Van de redactie

We zitten in een bijzondere, ongezellige periode. Het coronavirus heeft ons in zijn greep. We missen onze sociale contacten, we missen onze afdelingsbijeenkomsten. En helaas blijft dat voorlopig ook nog even zo. Er zijn geen afdelingsbijeenkomsten gepland. Zodra dat wel weer mogelijk is, zal het afdelingsbestuur weer afdelingsbijeenkomsten organiseren en u daarvan op de hoogte stellen. Het ontbreken van verslagen van lezingen en het ontbreken van aankondigingen van nieuwe lezingen scheelt voor de redactie een slok op een borrel. De verslagen en de aankondigingen van de lezingen zijn vaak het fundament van ons afdelingsblad, waaromheen wij enkele andere artikelen publiceren. Dit fundament missen wij nu. Gelukkig hebben wij wederom wel een groot aantal andere bijdragen, waarvoor hartelijk dank aan de inzenders. Wij hopen dat het lezen van ons afdelingsblad u enige verlichting geeft in deze sombere tijden. In ons volgende nummer, van april 2021, zullen verslagen van lezingen ontbreken. Dit betekent dat er veel ruimte is voor andere bijdragen. Ook voor uw bijdrage. Heeft u tijdens de coronaperiode een leuke ontdekking gedaan of een interessante bron gevonden, deel dit met anderen. Wij zien uw bijdrage graag tegemoet, zie het redactieadres in het colofon (nieuwsredacteur-aft@ngv.nl). De kopij voor het volgende nummer gaarne vóór 15 maart 2020 insturen. Bij voorbaat dank. De redactie wenst u een goed jaar met veel succes bij uw genealogische activiteiten, veel leesplezier en een goede gezondheid. Wees voorzichtig.

Thijs van Veen, hoofdredacteur

Colofon

AMERSFOORT EN OMSTREKEN verschijnt in januari, april en september. De redactie is niet verantwoordelijk voor de inhoud van de ondertekende stukken. Bij overname van gegevens uit deze uitgave wordt men verzocht de bron te vermelden.

Kopij voor het volgende nummer gaarne vóór 15 maart 2021 inleveren

Voor nadere instructies zie ... (de url is tijdelijk buiten werking)

AMERSFOORT EN OMSTREKEN wordt gratis aan de leden van de afdeling toegezonden. Anderen kunnen zich abonneren door betaling van € 10,- per jaar. Hiervoor krijgt men een factuur van de (landelijke) NGV.

Opmaak: L^AT_EX – Druk: Torendruk, Nijkerk

Lezingen & Activiteiten

Voorlopig zijn er in verband met de corona-omstandigheden geen bijeenkomsten gepland. Zodra wij weer bijeenkomsten kunnen organiseren, zal dit via nieuwsbrieven bekend gemaakt worden. Naar verluidt is ook de website van de afdeling binnen korte tijd weer op orde, zodat we ook daarvan gebruik kunnen maken. Wees voorzichtig en let goed op uzelf en op uw naasten.

Van uw voorzitter

door Peter Dijs

Fijn dat we u een gevuld afdelingsblad kunnen voorschotelen met dank aan onze actieve redactieleden en die leden die een bijdrage leverden om dit mogelijk te maken. Vanwege het Covid-19-gebeuren zagen we ons genoodzaakt onze verenigingsactiviteiten op te schorten: in eerste instantie hebben we getracht (met dank aan ons bestuurslid Marcel van de Krol) onze contactbijeenkomsten te kunnen hervatten. Daarop ligt juist voor de NGV als vrijwilligersvereniging de focus: het ontmoeten, het uitwisselen van kennis en informatie. Persoonlijk was ik dan ook erg teleurgesteld dat de heren Rutte & De Jonge onze bewegingsvrijheid in de contacten opnieuw beperkten. Met als centrale thema's wel of geen mondkapjes, sluiten van horeca enzovoorts.

Bij deze vraag ik uw aandacht voor het volgende: onze secretaris Henk van de Streek zag zich begin dit jaar genoodzaakt zijn werkzaamheden als secretaris van onze afdeling te beëindigen. Hij wilde aftreden in de ALV van 23 april 2020. Daar bijeenkomsten en vergaderingen niet doorgingen bleef hij formeel nog onze secretaris en handelde de lopende administratieve zaken die hij op zijn bordje kreeg af. Maar per 23 november 2020, de datum waarop we onze najaars-ALV zouden hebben, is Henk afgetreten. E-mail naar secretaris-aft@ngv.nl komt vanaf 23 november 2020 tijdelijk bin-

nen bij de penningmeester die de functie van secretaris waarneemt. Zodra we weer een ledenvergadering hebben (of een andere oplossing kunnen bedenken in plaats van fysiek bij elkaar te komen) zullen wij op gepaste wijze afscheid van Henk als secretaris nemen. Daarom een herhaalde oproep: we hebben nog steeds iemand nodig die het stokje van Henk wil overnemen. We vergaderen normaal zo'n driemaal per jaar als bestuur en de secretaris zorgt voor de stukken voor de ledenvergaderingen die tweemaal per jaar gehouden worden. Doorgaans in combinatie met een normale afdelingsbijeenkomst. Het is nu bij uitstek tijd om je door Henk of Thijs te laten inwerken. Wie o wie? We werken binnen het bestuur als team: voel je er iets voor om iets voor jouw afdeling te doen? Bel of mail dan naar Henk, Thijs of mij.

Een punt van zorg was ook de invulling van de bemanning van het hoofdbestuur. We kwamen daar menskracht te kort en zochten mensen die deel willen uitmaken van het hoofdbestuur. Deze zoektocht heeft inmiddels geresulteerd in vijf nieuwe kandidaat-hoofdbestuursleden.

Ook de overleggen en vergaderingen van de landelijke NGV waren stilgelegd. De behoefte om de ontwikkelingen en plannen te bespreken werd vervolgens gedaan in een aantal kleinschalige bijeenkomsten waarbij

overlegd werd met telkens enkele afdelingen tegelijk. Deze clusterbijeenkomsten zijn inmiddels afgerond. Onze afdeling vergaderde op donderdag 26 november 2020 in het informatiecentrum van de NGV in Bunnik samen met de afdelingen Amsterdam, Flevoland, Gooiland en Utrecht met twee leden van het hoofdbestuur van de NGV.

Verder attendeer ik nog eens op de mo-

gelijkheid kopij te leveren voor ons afdelingsblad. De redactie zal daar blij mee zijn en heb je daarbij hulp nodig? Neem dan contact op.

Beste mensen, blijf gezond en ik hoop op betere tijden waar we terug kunnen naar normaal en we onze bijeenkomsten weer kunnen houden. Ik hoop, na een turbulent 2020, samen met jullie op een beter 2021.

73 kleinkinderen

door Thijs van Veen

In ons afdelingsblad van april 2015 schreef ik over een echtpaar dat acht kalenderjaren op rij een kind kreeg, van 1895 tot en met 1902. In ons afdelingsblad van januari 2016 is aanvullend vermeld dat er ook in 1903 nog een kind bij kwam, zodat er een reeks ontstond van negen kalenderjaren op rij een kind. Het jaar 1904 werd overgeslagen, en in mei 1905 kwam er een tweeling.

In het vorige nummer van ons afdelingsblad (september 2020) schreef ik over een huwelijk van een 64-jarige man met een 18-jarige vrouw. Ja, cijfers hebben mijn belangstelling, en daarover gaat ook het volgende verhaal.

Mijn voorouders Cornelis (Pieters) de Boer (1775–1843) en Klaesgien Jacobs Landman (1779–1851) woonden als veehouders in het zuiden van Friesland in de gemeente Weststellingwerf, eerst in Langelille onder Scherpenzeel (het Friese Scherpenzeel, bekend als woonplaats van Pieter Stuyvesant, gouverneur van Nieuw Amsterdam, het latere New York) en vanaf ±1812 in Spanga, aan de Lindedijk (de dijk van de rivier de Linde; de Linde of Lende is de grensrivier van Overijssel en Friesland). Corne-

lis en Klaesgien trouwden op 20-04-1799 in Scherpenzeel en kregen 12 kinderen. Opmerkelijk is dat de oudste 11 kinderen allemaal de volwassen leeftijd bereikten en allemaal een of meer kinderen kregen. Alleen de jongste dochter, Lijsbert Kornelis, overleed 4 maanden na de geboorte (in 1825).

De kinderen van Cornelis en Klaesgien zorgden voor 73 kleinkinderen. Van deze 73 kleinkinderen is slechts één levenloos geboren. Negen andere kinderen overleden op jonge leeftijd, jonger dan 20 jaar. Ik stelde mezelf de vraag wanneer het grootste aantal kleinkinderen gelijktijdig in leven was. Dat blijken er 59 te zijn, zowel in de periode 1859-1860 als in de periode 1870-1874. De kleinkinderen konden niet met z'n 59 en op bezoek bij opa en oma, want die waren toen al overleden.

Cornelis en Klaesgien kregen 278 achterkleinkinderen. En minimaal 483 achterachterkleinkinderen. Een van deze 483 achterachterkleinkinderen is mijn moeder. Het woord minimaal is hier van toepassing omdat ik vanwege het niet openbaar zijn van de bronnen mogelijk nog niet alle nakomelingen gevonden heb.

Een verrassende zoektocht

door Lex van der Linden

Sinds 2015 woon ik in Nijkerk, een stadje waarvan ik niet had verwacht dat er een voorouder zou opduiken. De voorouders van mijn vader waren behoorlijk honkvast, de Van der Linden-tak bleef meer dan 200 jaar trouw in Kesteren wonen en de aange-trouwde takken kwamen bijna allemaal uit de Betuwe. Ik was dan ook verbaasd een geboorteakte tegen te komen waaruit bleek dat een zoon van een rechtstreekse voorouder was geboren in Nijkerk. Het leek me een kleine moeite om even na te gaan waarom mijn overgrootouders op een bepaald moment in Nijkerk woonden, die kleine moeite werd toch wel een aardige speurtocht met meerdere verrassingen.

Mijn overgrootouders, Melis Hakkert en Pietje Zegveld, zijn op 23 januari 1880 getrouwd in Lienden. Hij arbeider en drieëntwintig jaar, zij zonder beroep en ook drieëntwintig jaar. Beiden wonen op dat moment in Lienden waar ze ook zijn geboren, dorpsgenoten dus. Of ze elkaar ook al langer kennen is moeilijk te beantwoorden, het gezin is een poosje weg geweest en Melis was ook niet bepaald honkvast. Melis was net 10 jaar toen de eerste verhuizing zich aandiende, het hele gezin vertrok van Lienden naar Veenendaal waar het volgens het bevolkingsregister gewoond heeft 'bij de nieuwe molen 13 nk'. Slechts anderhalf jaar later gaat het hele gezin weer terug naar Lienden. Twee jaar later gaat Melis als 14-jarige jongen alleen naar Echteld. Hij wordt ingeschreven bij de familie Van Elst waarvan het hoofd van het gezin schapenhouder is. Melis krijgt dan ook als beroep vermeld schaapsherder. Of het niet is bevallen of dat het even tijdelijk was om het vak te leren is niet duidelijk en ook niet vermeld, slechts

twee maanden later ging Melis al weer terug naar Lienden waar hij weer bij zijn vader en moeder in huis trok. Er wordt als beroep 'zonder' vermeld net als bij zijn moeder, broers en zusters, alleen bij zijn vader staat arbeider. Misschien beviel het thuis wonen toch niet helemaal, na zeven maanden, in februari 1871, vertrekt hij weer in zijn een-tje naar Maurik. Hier wordt hij ingeschreven bij de familie Hobé, enkele anderen die bij dit gezin zijn ingeschreven hebben als beroep schaapsherder en ook Melis krijgt dit beroep bijgeschreven. Het hoofd van de familie Hobé is voerman, iemand die een met paard bespannen wagen bestuurt en mogelijk dus geen schaapskudde heeft. Misschien is dit alleen een woonadres en werkte hij op een plek in de buurt. Dit uitstapje naar Maurik duurde tien maanden, op 22 december 1871 gaat hij weer terug naar zijn ouders in Lienden. In de jaren daarna is hij in de bevolkingsregisters wat spoorloos, zeker is dat hij ook nog in Kesteren heeft gezeten en eveneens als schaapsherder in Eck en Wiel. Hij is het jaar 1879 in Lienden en moet toen Pietje hebben ontmoet, ze hebben duidelijk al in juni 1879 een wat intiemere relatie want negen maanden later wordt hun zoon Cornelis geboren op 13 maart 1880. Zeer waarschijnlijk vanwege deze zwangerschap trouwen ze dan ook op 23 januari 1880.

Cornelis, die vernoemd is naar de vader van Melis die vier jaar geleden was overleden, blijft helaas maar kort in leven. Dit prille geluk duurt slechts tien dagen, dan overlijdt Cornelis, een trieste start voor Melis en Pietje. De oorzaak is helaas niet vermeld in de overlijdensakte en of de verhuizing er mee te maken heeft blijft gissen. Cornelis is geboren in Lienden waar ze toen

woonden in huis nummer 141, maar slechts enige dagen na de geboorte zijn ze verhuisd naar Ingen, nummer 247, waar Cornelis is overleden.

Melis zijn carrière als schaapherder is blijkbaar voorbij want de komende jaren staat er arbeider vermeld als beroep. Of het werk hem steeds laat verhuizen of dat er een andere reden is weet ik niet maar in de komende vijf jaar wonen ze in Renkum, Wageningen, Rhenen, Echteld, Veenendaal en Amersfoort. In 1881 is Pietje opnieuw bevallen van een zoon die ze Arie hebben genoemd, mogelijk een vernoeming naar de moeder van Pietje die Aartje heette. Naar de vader van Pietje kon niet want die was onbekend. Helaas duurde ook dit geluk maar heel kort, slechts negen dagen heeft Arie geleefd. In mei 1883 bevalt Pietje vervolgens van een dochter en zij noemen haar Janna, vernoemd naar de moeder van Melis (Jantje) en mijn oma geworden toen ik werd geboren. In Amersfoort is Melis geen arbeider meer maar koopman. Waarin hij handelde kon ik niet achterhalen.

In december 1886 zijn Melis en Pietje in Nijkerk bij Hendrik van den Bosch, in de buurt Slichtenhorst, daar bevalt Pietje van haar zoon Cornelis op 30-12-1886. In de twee weken na de bevalling gebeurt er iets waardoor er een definitieve breuk ontstaat tussen Melis en Pietje. Beiden zijn eerst nog in het bevolkingsregister van Nijkerk ingeschreven op hetzelfde adres als Hendrik van den Bosch, de officiële inschrijfdatum is 6 januari 1887. Slechts zeven dagen later vertrekt Pietje met haar dochter Janna en gaat terug naar Lienden. Of ze Melis zat was of genoeg had van het steeds maar weer verhuizen blijft een open vraag. Het is wel heel apart dat ze haar net geboren zoon van twee weken achterlaat bij Melis.

Melis blijft met zijn zoon Cornelis in jaargang 30

Nijkerk bij Van den Bosch tot 2 augustus 1887, dan gaat hij met Cornelis weer terug naar Amersfoort.

In de bladen van de diverse bevolkingsregisters zie ik dan dat ze beiden in verschillende plaatsen wonen. Pietje blijft eerst in Lienden wonen en daarna in het dorp Meerten dat net onder Lienden ligt. Een nieuwe partner is niet echt aan te wijzen op de bladen van het bevolkingsregister maar ze krijgt nog wel twee zonen die beiden de achternaam Hakkert krijgen. Piet wordt geboren op 24 februari 1888 en Arie op 18 augustus 1892. Wel is op al deze bladen van de bevolkingsregisters vermeld "verlaten huisvrouw van Melis Hakkert" wat zou doen vermoeden dat Melis haar heeft verlaten terwijl toch duidelijk is dat Pietje zelf is weggegaan.

Melis is dus weer in Amersfoort gaan wonen en bleef daar met zijn zoon Cornelis tot oktober 1889 om dan naar Ede te vertrekken. De reden om naar Ede te gaan wordt langzaam duidelijk na het vinden van geboorteakten. Zijn latere tweede vrouw Jawina van der Meulen heeft als ongehuwde een aantal kinderen gekregen. Melis trouwt pas met haar in september 1898 maar de re-

latie is in ieder geval begonnen rond januari 1889 en misschien mogelijk al eerder. Een van de gevonden geboorteaangiften is van Sophia van der Meulen, geboren op 5 oktober 1889 en op deze aangifte is de aangever Melis Hak:

Op heden den *vijsfen* *Opfeber* _____ des jaars achtien honderd
negen-en-tachtig, verhoeren voor Ons *Verkeersrechtbank* *Van* *Bevrijde* *Streeprood*
de Ambtenaar van den Burgerlijken Stand der Gemeente Ede, Provincie *Gelderland*,
Melis Hak _____
oud *twie en tachtig* jaren, van beroep *Stroelammatter* _____
wonende te *Lienden* _____ die Ons heeft verklaard,
dat *gevoerd* *op* *der* *verkeersrechtbank* *van* *bevoerde* *gevoerd* _____

Hier staat ook dat Jawina als beroep Koopvrouw heeft, Melis was Koopman dus het is heel goed mogelijk dat zij elkaar al eerder hebben ontmoet en misschien zelfs de reden dat Pietje hem heeft verlaten, helaas zullen we dat nooit zeker weten.

In 1893 en 1895 krijgt Jawina nog twee kinderen waar in beide gevallen Melis Hakkert is vermeld als de aangever maar niet als de vader, ondanks dat Jawina in zijn huis is bevallen en hij daarbij aanwezig was:

... verklaard heeft, dat de voornaam zal worden gegeven van Melis. Doende hij comparant deze aangifte als hebbende de bevalling ten zijnen woonhuize en in zijne tegenwoordigheid plaats gehad.

Beide kinderen (genoemd Jawina en Melis) krijgen als achternaam dan ook Van der Meulen. Het kon natuurlijk niet anders want hij was nog steeds getrouwd met Pietje. In 1891 is er nog een zoon geboren in Deventer, blijkbaar waren Melis en Jawina op zakenreis en is zij daar is bevallen. De aangeefster was de vroedvrouw en als getuigen was er een logementhouder (verbleven ze bij hem?) en Melis Hakkert, die weer niet als vader is vermeld. Ook gevonden is een erkenningsakte van Jawina dat Jacobus haar zoon is, deze erkenning is pas gedaan in 1910, beetje vreemd want er is een geboorteakte.

Het samenwonen van Melis met Jawina is al in Ede gebeurd, ze verhuizen met z'n vijven

in januari 1890 naar Veenendaal.

Waarom de scheiding tussen Melis en Pietje pas door Melis is opgestart in 1898 is onduidelijk, ook staan er onwaarheden in het gerechtelijke stuk. Duidelijk is wie de eiser is en wie de gedaagde:

In de zaak van: *Melis Hakkert, stoelennmatter, wonende te Wageningen, eischer bij dagvaarding de twee en twintig Februari 1800 acht en negentig*

tegen

Pietje Zegveld zonder beroep verblijft houdende in de gemeente Lienden, gedaagde bij voormelde exploit van dagvaarding en defaillante

Dan een stukje waar niets van klopt want volgens het bevolkingsregister woonde ze in Echteld en is Pietje pas later in 1887 te Nijkerk er vandoor gegaan:

dat zijn echtgenoot, gedaagde, met wie hij gehuwd is, sinds den vijf en twintigsten Januari 1800 tachtig blijkens het hierbij overgelegde extract uit het register van huwelijken der gemeente Lienden in Maart 1800 vier en tachtig de gemeenschappelijke woning destijds te Wageningen zonder zijn voorkennis, willekeurig heeft verlaten en sedert dien zich niet meer om haar echtgenoot heeft bekommerd.

Pietje wordt bij verstek door deze verklaring op grond van kwaadwillige verlaten veroordeeld tot *de kosten dezer procedure.*

Deze kosten zijn begroot aan zijde van eischer tot aan dit vonnis op zeven en zeventig gulden zestig cent

Op 28 juni 1890 stond Lieuwe Dirk van der Does, eerste deurwaarder, bij Pietje op de stoep om haar het vonnis mede te delen en te melden dat zij:

binnen twee dagen aan den inhoud van dat vonnis te voldoen door betaling van f77,60 aan proceskosten, onverminderd de verder verschuldigde kosten zullende mijne

requirant bij gebreke van betaling na twee dagen overgaan tot inbeslagneming en verkoop van de geïnsinueerde roerende en onroerende goederen.

Nu de scheiding definitief is trouwen Melis en Jawina op 16 september 1898 in Wageningen. Samen krijgen ze nog een dochter die ze Frederika noemen en geboren is op 14 juli 1900.

Pietje Zegveld overlijdt op 5 mei 1901, haar kinderen Janna, Piet en Arie zijn dan 17, 13 en 8 jaar oud en gaan alle drie naar

verschillende adressen. Janna gaat naar de burens (Ariën van Schaik) op nummer 50 in Lienden, Piet gaat naar nummer 254 in Lienden bij het gezin van Arie Jan van Guilik en de achtjarige Arie gaat naar Nijmegen, Neerbosch F97 als verpleegde. Wikipedia geeft duidelijkheid over deze locatie, het is de *Weezeninrichting Neerbosch*.

Melis Hakkert overlijdt op 28 maart 1921, zijn jongste dochter is net een maand daarvoor getrouwd. Hijzelf was al weduwnaar van Jawina die in 1912 is overleden.

Het raadsel rond Eeltje Sake (Eddy) Boonstra

door Annette van der Linden-Boonstra

Dit is het verhaal van mijn oom Eddy, die ik nooit heb gekend. In onderstaand verhaal probeer ik aan de hand van de *Politierapporten 1940–1945* van de gemeente Amsterdam en gebeurtenissen in het gezin Boonstra het (hoogstwaarschijnlijk korte) leven van Eddy te volgen.

Eeltje Sake Boonstra wordt geboren op 26 september 1919 te Leeuwarden en is het oudste kind van Gerrit Boonstra en Baukje Kracht. Het gezin Boonstra verhuist nogal eens, want vader Gerrit is werkzaam bij de Nederlandse Tramweg Maatschappij in Friesland, machinaal plakker in een papierfabriek in Apeldoorn en later koopman. Er wordt verhuisd naar Apeldoorn, weer terug naar Leeuwarden, Sneek, Oudorp om tennisslotte in juni 1939 neer te strijken in Amsterdam. Al met al dus heel wat verhuizingen in de jonge jaren van Eeltje Sake Boonstra en zijn broers en zusters.

In 1938 wordt Eeltje Sake Boonstra in Oudorp opgeroepen voor de militaire dienst; hij is dan, net als zijn vader Gerrit, koopman en heeft 7 klassen lager onderwijs gehad. Op 12 april 1938 wordt hij voorgoed ongeschikt geacht, want hij is slechts 1 meter 585 mm en weegt 48 kg.

1. Lengte.		KEURI	
2. Gewicht.		Keuringsrand.	
3. Index.		1. Datum.	1.
9.		2. Opgegeven gebreken.	2.
		3. Uitspraak.	3.
		4. Nr. keuringsreglement.	4.
		5. Bijzondere bevindingen.	5.
		6. Handtekening voorz.	6.
		10.	
1. 1 m		1. 12 APR. 1938	1
505			2
mm.		voor goed	3
248 kg.		ongeschikt.	4
3. 16.4		1. <i>Willems</i>	5
		3. <i>Willems</i>	6

De volgende melding van het bestaan van Eeltje Sake Boonstra vind ik bijna 2 jaar later in Amsterdam en wel in de *Politierapporten 1940–1945* van de gemeente Amsterdam.

Nr. 41 Rapport van Dinsdag 10 Februari 1942

Om 12:30 uur worden door politieagent J. Koopman, op telefonisch verzoek van de Amsterdamsche Droogdok Mij., Amsterdam, binnengebracht:

Eeltje Sake Boonstra, geboren te Leeu-

JULI 1944. 3208
 Cert. No.

AANVRAAG BUITENLANDSCH PASPOORT
 voor (vestiging in) nl

Naam Boonstra
 Voornamen Eeltje Sake

Echtg. van _____
 Wed. _____
 Geb. 26 Sep 1919, Leeuwarden
 Beroep Kantl. bed. Nat. 1^a
 Adres Summersstraat 216 II
 Met echtg. _____

Geb. _____ te _____
 en _____ kinderen _____

Bijzonderheden _____

Oud paspoort _____

Betaald f. Kant. P.B. Gezien, de Administrateur, Chef
 Datum 20.6.44 der Afdeling Bev. Reg. en Verk.,
 Afhalen 21.6.44 7110
 Zegel ontvangen: _____

Rechtsdrukkerij Amsterdam • 2743-0-43-0000

Signalement

Man Boonstra Gelaat _____ Vrouw _____
 Oogen _____
 Haar blond
 Bijzondere teekenen _____

(Handteekening) _____ (Handteekening) _____

Paspoort No. A 353015

verlengd op _____ tot _____
 id. op _____ tot _____
 id. op _____ tot _____
 id. op _____ tot _____

is ingeleverd op: _____
 Gemeld stuk is ongeldig gemaakt en teruggegeven aan houder op: _____ is _____

Bew. van Ned.schap afgegeven op: _____
 onder No.: _____
 ingeleverd op: _____

warden, 26 September 1919, koopman, wonende Insulindeweg 227-I te Amsterdam Oost en Machiel Albertus Ulendorp, geboren te Amsterdam, 22 September 1919, bediende, wonende Valentijnkade 40-huis te Amsterdam Oost. De arrestanten worden verdacht van het onbevoegd betreden van de terreinen, gelegen aan de Meeuwenlaan (Amsterdamsche Droogdok Mij.), thans in gebruik bij de Duitse Weermacht. De beide personen worden op dezelfde datum om ongeveer 13:30 uur door de Feld Gendarmerie afgehaald en er wordt een afschrift van deze arrestatie naar het hoofdbureau verzonden.

Nr. 58 Rapport van Vrijdag 27 Februari 1942

Ruim 2 weken later vinden we Eeltje Sake Boonstra weer terug in de *Politierapporten 1940-1945*, maar ditmaal niet als verdachte, maar als getuige van diefstal van 2 lappen stof ter waarde van f 45,= door Wilhelmus Antonius Weenink op 26

februari 1942 te Rotterdam. Om 09:45 uur wordt op zijn aanwijzing de verdachte op het Centraal Station te Amsterdam gearresteerd. Verdachte Weenink wordt naar het hoofdbureau overgebracht om later op transport gesteld te worden naar Rotterdam.

N.B.: Hier rijst de vraag, waarom Eeltje Sake Boonstra in Rotterdam was en hoe het mogelijk is dat hij een dag eerder de diefstal in Rotterdam heeft gezien en de volgende dag, 's morgens vroeg, wederom de dief ziet, maar dit keer op het Centraal Station te Amsterdam. Is hij hem gevolgd?

Nr. 165 Rapport van Zondag 14 Juni 1942

Op 14 juni 1942 is Eeltje Sake Boonstra, samen met George la Fleur, Hendrica Augustina Naber en R.A. de Hartog Lermer, getuige van een bizar ongeluk. Om 11:25 uur loopt Fenici Luigi, een blinde man, samen met zijn geleidehond op de Nieuwe Herengracht voor perceel 67, alwaar Salomon Bromet, van beroep schilder, bezig is op een

ladder met zijn werkzaamheden. Luigi, die een schim ziet, grijpt zich vast aan de ladder, waarop zijn hond begint te trekken. Het gevolg is dat de ladder omvalt en Luigi een klap van een stuk ijzer in zijn rug krijgt. Hij wordt door personeel van de G.G. en G.D. onderzocht en naar zijn woning vervoerd. Schilder Bromet, die met de ladder is gevallen, klaagt over pijn in de schouderbladen en hoofd en heeft schaafwonden aan linkerarm en rechteronderbeen. Hij is met een auto van de G.G. en G.D. voor onderzoek overgebracht naar het N.I. Ziekenhuis en na behandeling met een ziekenauto naar zijn woning gebracht.

In een later bericht wordt gemeld dat Luigi niet getroffen is door een stuk ijzer bij het vallen van de ladder, doch dat Bromet, nadat deze met zijn ladder was gevallen, Luigi met een stuk ijzer heeft geslagen. Luigi doet van deze mishandeling aangifte. Wordt behandeld.

N.B. Helaas heeft schilder Salomon Bromet de oorlog niet overleefd. Hij wordt later op transport gezet naar Duitsland en is op 31 augustus 1943 in Midden-Europa overleden. Ook getuige Rebecca Annegien den Hartog Lermer overleeft de oorlog niet, want zij wordt op 9 juli 1943 in Sobibor om het leven gebracht.

Nr. 168 Rapport van Woensdag 17 Juni 1942 en Nr. 169 Rapport van Donderdag 18 Juni 1942

Op 17 juni 1942 wordt Eeltje Sake Boonstra 's avonds om 18:35 uur door agenten Heijboer en Noor vanaf zijn woning aan de Sumatrastraat 214-1 gearresteerd in opdracht van de Sicherheitspolizei. Hij blijft in bewaring en ter beschikking van genoemde S. Pol.

De volgende dag om 05:00 uur wordt Eeltje Sake Boonstra officieel in bewaring gesteld voor de Sicherheits Dienst (S.D.)

en wordt hij vervolgens om 07:35 uur door agent Bulthuis met de politieauto naar de S.D. aan de Euterpestraat overgebracht.

Wat er precies na deze arrestatie is gebeurd, is niet duidelijk. In de politierapporten is het rondom zijn persoon bijna 2 jaar even rustig tot aan mei 1944. Maar dat wil niet zeggen dat nu alles rozengeur en maneschijn is in het gezin Boonstra. Allerminst zou ik zeggen, want er vinden twee dramatische gebeurtenissen en een blijde gebeurtenis plaats. Het eerste drama is het dodelijke ongeluk van Cornelis Boonstra op 14 november 1942, zoon van Gerrit Boonstra en Baukje Kracht en broer van Eeltje Sake Boonstra. Vervolgens een bruiloft en het tweede drama is de dood van Janna Penning op 14 september 1943 en sinds 17 maart 1943 de vrouw van Eeltje Sake Boonstra.

Nr: 318 Rapport van Zaterdag, 14 November 1942 en No: 319 Rapport van Zondag, 15 November 1942

Het is 14 november 1942, als a.p. Benzen om 15:10 uur rapporteert dat er om 13:45 uur op het 's Gravensandeplein voor Ruijschstraat een aanrijding met dodelijke afloop heeft plaats gehad. De bestuurder van tramlijn 9, F. G. D. Griese, heeft een onbekend gebleven jongen van plusminus 13 jaar aangerezen, van wie de verdere gegevens ontbreken.

Oorzaak van de aanrijding: tram kwam vanaf het 's Gravesandeplein en wilde linksaf de Ruijschstraat inrijden, terwijl de jongen kwam vanaf de richting Andreas Boonstraat en er niet op rekende dat de tram linksaf de Ruijschstraat in zou rijden, waardoor hij onder de tram geraakte met voorschreven gevolg. Lijk is per G.G. en G.D naar het Binnengasthuis vervoerd. Volgens de getuigen Johan Reep, kelner, Petrus Mensen, wagenbestuurder en Korferink moet de

bestuurder niet harder hebben gereden als met een gang van ongeveer 15 kilometer per uur. Rapporteur a.p. Bensen heeft van de aanrijding zelf niets gezien. De tram moet defect zijn geweest en op één motor hebben gereden. Er wordt een telexbericht verzonden.

De volgende dag rapporteert b.p.rech. Bon om 13:50 uur dat het onbekende lijk herkend is, als te zijn van wijlen Cornelis Boonstra, geboren te Leeuwarden op 8 november 1927, scholier, gewoond hebbende Boerhaaveplein 18 II alhier.

Cornelis Boonstra wordt slechts 15 jaar en is op 19 november 1942 op De Nieuwe Oosterbegraafplaats te Amsterdam begraven. Op 17 november 1942 staat onderstaande overlijdensadvertentie in het Nieuws van de Dag (Delpher).

Door droevig ongeval
overleed onze lieve Zoon
en Broeder
CORNELIS BOONSTRA.
in den leeftijd van 15
jaar.
• Diep betreurd door zijn
Ouders
**G BOONSTRA—
KRACHT**
Broers, Zusters en
Verloofden.
Amsterdam, 14 Nov. 1942
Boerhaaveplein 18 II ét.
Z2371

In maart 1943 is er feest, want oudste zoon Eeltje Sake Boonstra trouwt op 17 maart 1943 met Janna Penning. Zij is geboren op 12 april 1924 te Amsterdam en is de dochter van Joannes Joachim Penning en Lena Flens. Maar dan slaat na een half jaar huwelijksgeluk het noodlot toe, want Janna Penning valt op 14 september 1943 in de namiddag van de trap en overlijdt aan de gevolgen van de val. Zij wordt slechts 19 jaar. Janna Penning is op 17 september 1943 op De Nieuwe Oosterbegraafplaats te Amster-

dam begraven.

Op 23 september 1943 wordt onderstaande blijk van deelneming in het Nieuws van de Dag (Delpher) afgedrukt.

Door deze betuig ik mijn
hartelijken dank aan familie,
vrienden en buurtgenoten voor
de vele blijken van deelneming
bij het overlijden van onze ge-
liefte Vrouw, Dochter en Zus-
ter,
J. BOONSTRA—PENNING.
Uit aller naam:
E. S. BOONSTRA.
Sumatrastr. 216 II ét. A9438

Na al deze gebeurtenissen is het weer een paar maanden rustig in huize Boonstra, maar dan vinden we toch op 25 april 1944 Eeltje Sake Boonstra weer terug, ditmaal in het fouilleringsregister. Helaas wordt de reden in dit register niet vermeld en vind ik in de politierapporten geen melding rondom deze datum.

Fouilleringsregister:

24-11-44	Eeltje Sake Boonstra		
3 juni	geboren te 12-4-19		
2 A.	Amsterdam	7-4-44	V. Flens
	Met Penning J.J. alhier		

Op 21 juni 1944 wordt er in Amsterdam een paspoort afgegeven voor Eeltje Sake Boonstra (zie afbeelding bovenaan dit verhaal). Het is de periode van de *Arbeitseinsatz* en alle jonge mannen dienen zich te melden. Van Eeltje Sake Boonstra heb ik niet zo'n formulier kunnen vinden. Wel zijn er in oktober 1944 weer meldingen in het politieregister van hem te vinden.

Rapport No. 277 van Afdeling No. 21 genaamd: Linnaeusstraat van 4 October 1944, v.m. 7 uur tot 5 October 1944 v.m. 7 uur

Rapport No. 278 van afdeling No. 21 genaamd: Linnaeusstraat van 5 October 1944 v.m. 7 uur tot 6 October 1944 v.m. 7 uur

Staatspolitie te Amsterdam RAPPORT No. 279 AFDEELING No. 21 van den 6 Oc-

tober 1944 v/m 7 uur, genaamd: Linnaeusstraat tot den 7 October 1944 v/m 7 uur.

Rapport No. 280 van afdeling No. 21 genaamd: Linnaeusstraat van 7 October 1944 v.m. 7 uur tot 8 October 1944 v.m. 7 uur.

Op 5 oktober 1944 wordt Eeltje Sake Boonstra om 21:30 uur door de opperwachtmeesters Pomp en Mud van de afdeling 22, op verzoek van de recherche van afdeling 21 (bureau Linnaeusstraat), uit zijn woning aan de Eerste Oosterparkstraat 37 II te Amsterdam gehaald. Hij wordt verdacht van diefstal van distributiebescheiden. Hij blijft in bewaring.

Op 6 oktober 1944 wordt er om 07:00 uur melding gemaakt dat de heren B. Nijdam en E. S. Boonstra in bewaring zijn wegens diefstal.

Om 08:00 uur wordt verdachte E. S. Boonstra met de politieauto overgebracht naar de afdeling dactylologie in het hoofdbureau en om 15:10 uur keert hij weer terug op bureau 21.

De volgende ochtend, 7 oktober 1944, wordt E. S. Boonstra nog steeds vastgehouden wegens diefstal, maar om 15:20 uur wordt E. S. Boonstra op last van de H.I.P.R. (Hoofdinspecteur Picket Recherche) heen-

gezonden.

En hoe gek het misschien ook mag klinken: dit politiebericht is het allerlaatste bericht van Eeltje Sake Boonstra en er is verder helemaal niets meer te vinden over hem. Het lijkt wel of hij finaal van de bodem weggevaagd is. Gelukkig weten we dat hij echt heeft bestaan, getuige de politierapporten van de gemeente Amsterdam. Nu hoor ik de lezer denken: "weet zijn familie dan helemaal niets?" Nou, dat is juist het rare van dit verhaal. Er is mij een keer bijgebleven dat mijn vader (broer van Eeltje Sake) in de jaren 60, toen we richting Egmond aan Zee reden, heeft gezegd dat zijn broer was gefusilleerd in de duinen. Helaas kan ik hem dit niet meer vragen, want mijn vader is al in 1977 overleden en ook zijn broer en zusters zijn reeds lang overleden.

Bronnen

Noord-Hollands Archief, Haarlem, Militairen

Politierapporten '40-'45, archiefnummer 5225

Delpher

Ook geplaatst in het themanummer 101 van 11en30, afdelingsblad van de NGV afdeling Friesland

Een schandaal uit de zeventiende eeuw

door Jelle Kaastra

Inleiding

Tijdens mijn speurtocht naar de oudste generaties van mijn familie was ik op het punt beland dat ik aangewezen was op andere bronnen dan de kerkelijke registers. Er is veel te vinden in gerechtelijke archieven, maar voor de grietenij (gemeente) Baarderaardeel in Friesland, waar mijn familie vandaan komt, bestaan er niet of nauwelijks indices op de oudste boeken. Gelukkig is vrijwel alles gedigitaliseerd, zodat de registers van het

nedergericht van Baarderaardeel vanuit huis te doorzoeken zijn. Bij het doorzoeken van de recesboeken (samenvatting van de gevoerde processen) en sententieboeken (uitspraken van het gerecht) stuitte ik bij toeval op mijn dan nog jonge voormoeder Sijke Jans, en haar latere zwager Rippert Peters. Beide zaken hielden verband met een opmerkelijke dorpsgenoot van hen, Jarich Sikes. In deze bijdrage doe ik deze zaak uit te doeken.

Jarich Sickes Atsma

In Jorwerd woonde een tak van het oude en aanzienlijke geslacht Atsma. Een van hen was Sicke Dyes. Hij was mederechter bij het nedergerecht van Baarderadeel. Soms verving hij de grietman als die afwezig was. Deze gerespecteerde mederechter had een aantal kinderen. Zijn zoon Peter Sickes was gedurende een aantal jaren herbergier in Jorwerd. Dat was een profijtelijk bedrijf, omdat de rechtskamer ook in de herberg was. Dat zorgde voor extra vertering. Deze herberg bestaat nog steeds, en heet tegenwoordig *het Wapen van Baarderadeel*. Peter heeft de herberg tot 1591 geleid, en verhuisde toen naar het naburige Oosterlittens.

De tweede zoon was Dye Sickes. Hij woonde ook in Jorwerd en was belastingontvanger in Baarderadeel, en later rentmeester in Friesland.¹

Een jongere zoon van de rechter heette Jarich Sickes. Hij verdiende de kost met een aantal winstgevende zaken. Zijn vrouw Rinnick Gosses dreef een winkel in Jorwerd. Zij handelde in laken. Haar klantenkring kwam uit Jorwerd en de omliggende dorpen zoals Weidum, Baard, Winsum en Jellum. Wij weten dat omdat ze in de jaren 1605–1607 maar liefst zevenmaal klanten voor het gerecht daagde om hun schuld te betalen. Zo iets kwam in die tijd ook wel vaker voor bij andere winkeliers.

Maar haar man Jarich maakt het wel erg bont. Hij komt over als een arrogante, opgeblazen figuur die door velen gehaat wordt en niet schroomt om mensen voor het gerecht te slepen. In drie jaar tijd, tussen het voorjaar van 1605 en dat van 1608, is hij bij

maar liefst tien rechtszaken voor het nedergerecht van Baarderadeel betrokken. En dat is exclusief de zaken die hij voor zijn vrouw behartigde.

Al in 1590 voert hij zijn eerste zaak. Hij klaagt Gerben Peters te Oosterlittens aan om de bate van de wacht. Mogelijk kregen de dorpsbewoners die wacht liepen om rondzwervende Spaanse soldaten te signaleren daarvoor een vergoeding. Blijkbaar was het lucratief om die taak uit te besteden en daar geld voor te ontvangen.²

Hij had ook inkomsten uit onroerend goed. Peter Jans uit Bozum moet in 1605 voor de rechter verschijnen omdat hij niet de twee goudgulden jaarlijkse eeuwige rente aan Jarich had betaald. Zo'n eeuwige rente gaf de bezitter daarvan een vast inkomen. De bezitter van de rente hoefde overigens niet de bezitter van de grond te zijn.³

Een zaak waarbij het om een veel groter bedrag gaat speelt zich af in 1606 en 1607. Jarich heeft dan een zakelijk conflict met Tziamme Peters om een bedrag van f 441,66 1/4 over de afdracht van de impost van het bestiaal, dat aan de Ontvanger-Generaal Hessel van Bootsma, bijgenaamd Hessel de blinde, afgedragen moet worden. Het omgaan met dergelijke bedragen was ongetwijfeld profijtelijk.⁴

Weer een andere zaak speelt in 1608. Het betreft hier het innen van de impost (een soort belasting) op wijn, bier, olijven, zeep en azijn van de twee dorpen Oosterlittens en Baard tussen 1 mei en 31 oktober 1608. Jarich heeft het innen van die belasting voor 120 gulden verpacht aan Rienck Andles. Rienck zal dat bedrag in termijnen aan Jarich betalen, maar deze weigert dat

¹Geboren ca. 1556, overleden 1620. Zie grafzerk in kerk Jorwerd, digitaal in collectie Hessel de Walle, www.walmar.nl

²Recesboek Baarderadeel C2, inv. nr. 5, p. 24 van 5-10-1590

³Recesboek Baarderadeel C2, inv. nr. 5, p. 83 van 13-5-1605

⁴Recesboek Baarderadeel C2, inv. nr. 5, p. 112vso van 24-2-1606; p. 155 van 11-5-1607

op schrift vast te leggen. Rienck eist nu dat die betaling in termijnen schriftelijk wordt vastgelegd. Jarich bevestigt de verpachting, maar ontkent de betaling in termijnen. Hij noemt de eis van Rienck zelfs bespottelijk, een woord wat hij wel vaker gebruikt.⁵ De rechtbank stelt Jarich dit keer in het gelijk⁶ maar we zullen zien dat Jarich in diezelfde maand veel zwaardere zaken aan zijn hoofd heeft.

Of het nu zijn wijze van geld innen voor de belasting is, of zijn karakter, we weten het niet. Maar hij krijgt nu echt vijanden. In mei 1606 klaagt hij Dirck Dircks uit Oosterwierum aan. Die moet zijn belastende woorden herroepen maar bovenal de daarmee samenhangende boete aan Jarich betalen.⁷ Nog geen jaar later gaat het niet meer om scheldwoorden, maar om een handgemeen. Meynert Gerlofs uit Jorwerd heeft Jarich aangevallen. Jarich moet hiervoor naar de heelmeester. De uit zijn slof geschoten Meynert moet smartegeld en de doktersrekening betalen, en bovendien een nieuwe hoed met band vergoeden. Meynert betaalt dit niet zomaar, en een half jaar later moet mederechter Reyn Martens nog tussenbeide komen om tot een oplossing te komen.⁸

Een schandaal in Leeuwarden

Intussen raakt Jarich bij een andere zaak betrokken.⁹ In Jorwerd woont Anna Aesges, de vrouw van Aesge Gerrits. Zij is, zo verklaart zij, altijd een eerbare vrouw geweest. Niemand ter wereld is het geoorloofd om haar in haar eer, naam en faam te beledigen of daar kwaad van te spreken, aldus Anna zelf.

Op 3 februari 1608 is zij samen met andere personen gedagvaard om in Leeuwarden te verschijnen voor doctor Rombartus Ulenburch, raadsheer in het Hof van Friesland.¹⁰ Zij moet daar in een zekere zaak, die niet verder genoemd wordt, tegen Jarich onder ede getuigenis van de waarheid afleggen. Na afloop van de zaak vertrekken Anna en de andere getuigen naar de herberg van Watze Gepkes, waar zij overnachten. Wanneer zij daar zijn, komt ook Jarich Sickes binnen. Hij gaat daar volledig door het lint en belastert haar zeer schandelijk.

Met een boze en opgeblazen stem zegt hij dat Anna een hoer is. Zij pleegt overspel met ene Rippert Peters. Daarbij is ze door rietmeren en rietwallen gelopen. Hij wedt dat de plek van de platgedrukte stoppels nog te zien is. En daar blijft het niet bij. Hij gaat door met zijn lelijke woorden en beledigingen. De andere aanwezigen in de herberg manen hem tot kalmte, en Anna protesteert tegen deze beledigingen. Maar Jarich gaat nog meer razen en tieren, alsof hij uitzinnig is. Hij roept luid dat wat hij gezegd heeft waar is, en dat hij dat wil bewijzen, en dat wil laten optekenen. Anna protesteert meteen. Haar eer is haar meer waard dan alle goederen van de wereld, en ze roept dan ook de hulp van het gerecht in.

Rippert Peters is overigens een inwoner van Jorwerd. Hij is slachter en al een man van middelbare leeftijd.

Proces voor het nedergerecht

Het proces komt vlot op gang. Op 23 maart staat Anna, geassisteerd met haar man voor het gerecht tegen Jarich. Omdat beide

⁵Recesboek Baarderadeel C2, inv. nr. 5, p. 198 van 23-5-1608

⁶Sententieboek Baarderadeel G1, inv. nr. 21, p. 88 van 30-5-1608

⁷Recesboek Baarderadeel C2, inv. nr. 5, p. 125vso van 12-5-1606

⁸Recesboek Baarderadeel C2, inv. nr. 5, p. 147vso van 2-3-1607; p. 171 van 26-10-1607

⁹Sententieboek Baarderadeel G1, inv. nr. 21, p. 100vso en volgende van 30-1-1609

¹⁰Hij is ook de schoonvader van Rembrandt van Rijn

partijen een andere versie van het gebeurde vertellen, is de rechtbank niet in staat om het proces te beëindigen, en stelt daarom verdere besluitvorming uit.¹¹

Er wordt vervolgens een proces-verbaal opgemaakt. Dat komt op 13 juni in handen van de notaris Mathias Everardi in Leeuwarden. Hij retourneert dat een week later.¹² Weer een week later wordt Jarich voor het nedergerecht gedaagd om vragen te beantwoorden. Door zijn advocaat laat hij weten dat hij dit nu niet kan doen omdat hij al in een ander proces verwickeld is.¹³ Dat klopt, want een andere vrouw, Auck, de echtgenote van kleermaker Jacob Hageldoorn, daagt hem die dag eveneens voor het nedergerecht omdat hij ook haar niet van antwoord dient.¹⁴ Bovendien speelt dat jaar een langlopende zaak die Jarich namens zijn vrouw aanspant tegen Bauck Clasedochter, weduwe van de in de strijd tegen Spanje gesneuvelde¹⁵ executeur Pieter Jans en nu herbergierster in Jorwerd, om 70 gulden voor gehaald laken.¹⁶

Anna laat het er niet bij zitten en zij vraagt het gerecht om getuigen te verhoren. De week erna machtigt de rechtbank mederechter Reyn Martens uit Jorwerd om de getuigen te verhoren.¹⁷ Op 8 augustus wordt Jarich dan opnieuw voor het nedergerecht gedaagd.¹⁸ Anna eist dat hij haar een boete betaalt voor het aangedane leed.

Het duurt nog een paar maanden voor het definitieve proces plaatsvindt. Op 31 ja-

nuari 1609 vindt de uitgebreide behandeling plaats.¹⁹

Anna verhaalt voor het gerecht wat er bijna een jaar eerder in Leeuwarden is voorgevallen. Zij vertelt dat zij een boete van Jarich geëist heeft, en dat hij zijn leven zou beteren, maar dat hij tot nu toe in gebreke gebleven is. Daarom heeft ze een en ander op zijn verzoek op papier gesteld. Zij vraagt daarom de edele heren van het gerecht uit te spreken dat zij door hem beledigd is, en dat hij veroordeeld zal worden om aan haar voor dit aangedane leed te boeten, en haar eerlijk en profijtelijk beterschap zal beloven. Zij eist dat hij op een komende plechtige rechtstag blootshoofds en gekleed in een linnen boetekleed moet verschijnen. Hij moet dan God, de Justitie en haar, Anna, om vergeving bidden. Daarbij moet hij verklaren dat hij van haar niets anders weet dan alle eer en goeds. En wat hij daarover anders gezegd heeft is verzonnen en gelogen, en dat doet hem van harte verdriet. Hij zal daarbij royaal een boete van 100 goudgulden aan Anna betalen, of een ander bedrag zoals de heren rechters dat zullen vaststellen. Daarbij eist ze vergoeding van de gemaakte juridische kosten, en doet een beroep op de goedertierenheid van de heren rechters.

Voor antwoord ontkent Jarich met nadruk wat Anna aangegeven heeft. Als er al enige vliegende woorden gevallen mochten zijn, waarvan hij niets weet, dat die niet als kwetsend of beledigend beschouwd mogen

¹¹Sententieboek Baarderadeel G1, inv. nr. 21, p. 88

¹²Recesboek Baarderadeel C2, inv. nr. 5, p. 200vso

¹³Recesboek Baarderadeel C2, inv. nr. 5, p. 201

¹⁴Recesboek Baarderadeel C2, inv. nr. 5, p. 201vso

¹⁵Recesboek Baarderadeel C2, inv. nr. 5, p. 144 e.v. van 26-1-1607: zaak Bauck Clasedr. tegen Peter Piers

¹⁶Recesboek Baarderadeel C2, inv. nr. 5, p. 173vso van 23-11-1607; idem p. 174vso van 14-12-1607; idem p. 205 van 5-9-1608; Sententieboek Baarderadeel G1, inv. nr. 21, p. 84vso van 15-2-1608; idem p. 85vso van 7-3-1608; idem p. 102 van 30-1-1609

¹⁷Recesboek Baarderadeel C2, inv. nr. 5, p. 203

¹⁸Recesboek Baarderadeel C2, inv. nr. 5, p. 203

¹⁹Sententieboek Baarderadeel G1, inv. nr. 21 p. 100vso en volgende van 30-1-1609

worden. Want als het zo gebeurd zou zijn (wat niet het geval is), dat het dan *in profunda quinimo profundissime fine ebriitate* (zeer diep, in het diepe van dronkenschap) gebeurd is. Daarom *ebrietas in delictis prefortini verbalibus excusat* (dronkenschap in een delict excuseert sterke woorden) en dus enz. (nog meer Latijnse teksten, waarschijnlijk door de advocaat van Jarich gesproken of in het oor gefluisterd). En met nog meer Latijn concludeert Jarich daarom dat de aanklaagster niet ontvankelijk zal worden verklaard, en dat hij vrijgesteld zal worden van haar eis. Ook hij eist vergoeding van de proceskosten.

Nu zijn de rechters aan het woord. Na op alle stukken en verklaringen rijpelijk gelet te hebben, en alles te overwegen wat overwogen behoort te worden komt men tot de volgende uitspraak. In de naam van de heerlijkheid van het Landschap van Friesland, veroordeelt men de gedaagde Jarich Sickes, vanwege de kwetsingen die de eiseres tijdens het proces genoemd heeft, aan haar een boete van 8 goudgulden te betalen. Het gerecht wijst de andere eisen van Anna af, behalve dan dat Jarich de kosten van het proces moet betalen. Daarmee komt Jarich er relatief gunstig af, maar niet zonder "strafblad". Meylama, de advocaat van Jarich, zegt direct dat hij in hoger beroep zal gaan.

Wij kijken tegenwoordig misschien vreemd op tegen de eis van Anna, maar dat was in die tijd niet ongewoon. We zien dat in het proces van Sake Sickema uit Lions contra Jacob Laassen van der Bilt, herbergier uit Jorwerd.²⁰ Jacob had in zijn huis ten aanhoren van vrome luiden Sake ervan beschuldigd dat hij een schelmshart met list had. Sake eiste dat Jacob op een plichtige

rechtsdag voor het gerecht zou verschijnen, blootshoofds en blootsvoets met een wit linnen kleed omgedaan en een grote brandende waskaars in zijn hand. Hij moest geknield op beide knieën bidden tot God Almachtig, het Gerecht, Justitie en in het bijzonder tot Sake om vergiffenis, en uit de grond van zijn hart verklaren dat hij vals had gesproken en gelogen, en dat hij niets wist van Sake dan alle eer en vroomheid. Hij moest zich ook voor zijn mond slaan, en met "volgedrukte" woorden verklaren: "*O du valsche mont du heeffste valschelyck gesproken, du salste zulx nu noch nimmermeer weder gedencken te doen ofte toe seggen*". Daarnaast zou Jacob nog maar liefst 100 dalers (=150 gulden) moeten betalen aan Sake. Jacob verklaart zeer dronken geweest te zijn en zich niet te herinneren dat hij zo iets gezegd zou hebben. De rechtbank verklaart uiteindelijk het verzoek van Sake niet ontvankelijk, en veroordeelt hem tot de kosten van het proces.

Terug nu naar het proces tussen Anna en Jarich. De uitspraak vond plaats op 31 januari 1609, bijna een jaar na het voorval in Leeuwarden. Anna kan behalve het incasseren van de boete ook haar juridische onkosten declareren. Maar Jarich is ook nu dwars: hij wil minder betalen. Op 12 februari 1610, weer een jaar later, bepaalt het gerecht de kosten: *f* 24,20 3/4. Dat is meer dan het dubbele van de boete zelf.²¹

De hele affaire zal wel een behoorlijke impact op het leven van Anna en haar man Aesge gehad hebben. Zij beëindigen hun bedrijf en houden op 2 mei 1609 boelgoed. Verkocht worden acht rode koeien, een rode os, twee lammen, een bruin veulen, een zeug en een beer, en wat emmers en ander boeren-

²⁰Sententieboek Baarderadeel G1, inv nr 21, p. 175vso, van 27-1-1612

²¹Sententieboek Baarderadeel G1, inv nr 21, p. 133, van 12-2-1610

²²Weesboek Baarderadeel N2, inv. nr. 36, p. 4 van 2-5-1609

gerei. Dit alles bracht *f* 231,80 op.²²

Een ondekt pikant geheim – zwijggeld

We hebben nu kennis gemaakt met Jarich Sickes. We zullen nu zien hoe Sijke Jans met Jarich te maken krijgt.

Jarich is in deze tijd blijkbaar regelmatig stomdronken. Na zijn eerder beschreven uitval tegen Anna Aesges in Leeuwarden op 3 februari, verschijnt hij op 7 maart 1608 voor het gerecht in een andere zaak. Hij moet beloven dat hij aan Freerck Doedes te Wommels *f* 3,60 zal betalen voor verterde kosten. Maar hij wil dat pas doen nadat Freerck onder ede verklaard zal hebben dat de schuld echt is. Freerck zweert dat op 11 april.²³

Rond deze tijd schaatst Jarich nog een scheve schaats. Wat dat precies is, is niet bekend. Het is in elk geval iets wat zijn vrouw niet mag weten. Het zullen wel geen malversaties zijn, en zijn dronkenschappen waren ook een publiek geheim. Heeft hij overspel gepleegd? In elk geval is Sijke Jans, de dochter van Jan Sickes, achter het geheim gekomen. Zij moet er iets van gehoord of gezien hebben.²⁴

Jarich weet zich betrapt, en wil onder geen beding dat zijn vrouw het te weten komt. Hij biedt Sijke daarom een stuk goud (een dukaat) ter waarde van *f* 4,10 aan. De voorwaarde die Jarich daarbij stelt is dat zij die mag houden als zijn vrouw het gebeurde niet te weten komt, maar dat zij aan Jarich het dubbele, *f* 8,20, moet betalen als zij het aan zijn vrouw vertelt. Een merkwaardige vorm van zwijggeld. Het bedrag was voor Jarich nauwelijks noemenswaardig, maar voor Sijke ongetwijfeld een groot bedrag.

Helaas voor Jarich is zijn vrouw het gebeurde toch op een of andere manier ter ore

gekomen. Jarich is zo kinderachtig en boos dat hij hierom Sijke voor het gerecht daagt. De zaak vindt plaats op 9 mei 1608. Jarich zit rond die tijd nog volop verwickeld in andere processen, waaronder de smaadzaak met Anna Aesges.

Jarich begint met zijn weergave van het gebeurde rond het zwijggeld, daarbij zorgvuldig vermijnd waarover gezwezen moest worden. Hij geeft de deal weer, en zegt dan dat het gebeuren openbaar is geworden. Daarom eist hij van Sijke het dubbele bedrag.

Sijke krijgt hulp van een advocaat, waarschijnlijk Mathias Everardi, tevens notaris te Leeuwarden. Hij is dezelfde die later ook de processtukken tussen Jarich en Anna te zien krijgt. Sijke beroept zich op het feit dat zij nog minderjarig is, en dat zij daarom niet juridisch kan protesteren. Zij staat nog onder de macht van haar vader. Dat is een bekende uitzondering in het recht, waardoor iemand niet hoeft te getuigen. Zij concludeert daaruit dat zij ongekwalificeerd verklaard zal worden om met de eiser in geding te gaan, en zij eist vergoeding van de juridische kosten.

Jarich zegt daarop dat zij helemaal niet minderjarig is, en dat zij daarom voor wat betreft deze zaak niet onder het gezag van haar vader staat. Want hij stelt vast dat ze met haar handen arbeid verricht, en dat ze ook het geld zelf aangenomen heeft onder de voorzegde condities. Daarom is deze juridische uitzondering zeer impertinent voorgesteld. Het druist ook in tegen het gewoonterecht. Daarom moet de uitzondering ongedaan gemaakt worden, in het bijzonder ook omdat in principe niet geantwoord of geconcludeerd is. Daaruit volgt dat de uitzondering volgens de wet ongedaan moet worden,

²³Recesboek Baarderadeel C2, inv. nr. 5, p. 189 van 7-3-1608

²⁴Zie voor deze zaak Recesboek Baarderadeel C2, inv. nr. 5, p. 196 dd 9-5-1608

en dat Sijke veroordeeld moet worden om te antwoorden en getuigenis moet afleggen. Ook hij eist vergoeding van de juridisch kosten.

Sijke antwoordt hierop dat zij vasthoudt aan haar voorgaande redenering. Zij voegt daar aan toe dat de eiser maar moet bewijzen dat zij meerderjarig is. Maar omdat haar vader hier ter plaatse is mag zij juridisch niets doen zonder dat hij daarbij betrokken wordt. En op de eis van Jarich dat zij volgens de rechtsprincipes gehouden is om te antwoorden, zegt zij dat de wet dat geenszins aangeeft, want omdat zij zich op de uitzondering van minderjarigheid beroept vervalt de verplichting om te antwoorden.

Jarich houdt vast aan zijn standpunt, en zegt daarbij dat het bespottelijk zou zijn, dat hij zou moeten bewijzen dat zij meerderjarig is, omdat zij dat zelf stelt en aangeeft, en daarom moet zij dat bewijzen. En voor dat zij volgens de rechtsprincipes moet antwoorden, verwijst hij naar Boek 13 titel 3 blad 156, en verzoekt hij recht.

Veertien dagen later is het gerecht weer bij elkaar. Sijke Jans protesteert door middel van haar advocaat, de notaris Mathias Everardi, over het effect van de presentatie gedaan door Jarich Sickes om de ducaat terug te ontvangen. Zij heeft dat eerst door Jacob Laassen van der Bilt, de herbergier, laten weten en presenteert dit nu alsnog voor het gerecht.²⁵

Weer een week later, op 30 mei, doet het gerecht uitspraak.²⁶ De rechtbank oordeelt dat ze de zaak niet kunnen afsluiten omdat beide partijen een andere lezing van het

gebeurde geven. Daarom bepaalt de rechter dat ze de eed van calumnia moeten doen (een eed van eerbaarheid²⁷) en onder die eed elkaars vragen moeten beantwoorden. Ze moeten hun beweringen verifiëren en dan verder procederen volgens de stijl van het gerecht.

Hoe dit verder is afgelopen is niet bekend. Wel vindt er een paar maanden later, op 15 september 1608, een bijzonder hoger beroep plaats voor het Hof van Friesland.²⁸ Rinnick Gosses, de vrouw van Jarich Sickes, klaagt haar man aan. Het Hof beschouwt de procedures als afgerond, en wijst de partijen om binnen twee maanden voor mr. Rombarthus Ulenburch te verschijnen. Jarich moet zich daarbij houden aan de afspraken die op 7 mei laatstleden gemaakt zijn. Is 7 mei een verschrijving voor 9 mei, de dag dat het proces tussen Jarich en Sijke begon?

Nawoord

Helaas heb ik geen verdere gegevens over Jarich Sickes kunnen vinden na deze periode. Een genealogie op internet laat het stel nog tot 10 jaar later kinderen krijgen in o.a. Oosterend, maar zonder bronvermelding, en ik vermoed dat een en ander zeer speculatief dan wel onjuist is.²⁹ Wel is bekend dat een zoon van Jarich, Gosse (verlatijnst tot Gossuinus), later secretaris van Baarderadeel wordt, en daarmee beheerder van deze voor zijn vader zo pikante opgeschreven gebeurtenissen. Hij liet zich bewust steeds Gossuinus Atsma noemen, zonder patroniem. Wilde hij niet aan deze voor zijn familie zo duistere periode gelinkt worden?

²⁵Recesboek Baarderadeel C2, inv. nr. 5, p. 197 dd 23-5-1608

²⁶Sententieboek Baarderadeel G1, inv. nr. 21, p. 89 van 30-5-1608

²⁷Zie voor meer over de rechtsgang in die tijd Monique van Melkebeek, Syllabus Middeleeuws canoniek recht, <http://users.ugent.be/~mvmelkeb/Page5.htm>, geraadpleegd 30-1-2018

²⁸Quaclappen, geraadpleegd via <http://images.tresoar.nl/download/quaclappen1600-1612.pdf>, transcriptie van Jan Post

²⁹Volgens die genealogie was Rinnick in 1608 pas 3 jaar oud, al gehuwd met Jarich, en had ze vijf jaar voor haar eigen geboorte al een zoon geboord

Cornelia en Gijsbertje, dochters van een Woudenbergse paardenkoopman

door Ina Budde-Korver

Hendrick Dircksz, halverwege de zeventiende eeuw handelaar in paarden en koeien te Woudenberg, trouwde driemaal. Hij overleed omstreeks 1688 en liet vier kinderen na. Behalve twee zoons: Dirck en Hendrick, zich noemende Vermeulen, ook twee dochters: Cornelia en Gijsbertje, die om de een of andere reden de achternaam Van den Borre, Borren, Born, Bornen, van Borden voerden. Tot 1727. Dan leent Hendrick Hendricksz Vermeulen, wonende bij Groenewoude, f390 van *Klaas Wolschot en zijn vrouw Gijsbertje Vermeulen*, met als onderpand 1 ½morgen land met tabaksschuur, genaamd de Liesmaat. In 1732 verkoopt Hendrick dit stuk land met tabaksschuur aan *Gijsbertje van den Borre, wed. Klaas Wolschot*. Hieruit blijkt dat Gijsbertje van den Borre dezelfde persoon was als Gijsbertje Vermeulen. Waarom noemde zij zich Van den Borre? Misschien verwijst deze naam naar de plek waar Hendrick Dircksz en zijn gezin woonden: bij een bron. Mogelijk was de molen, waarnaar de naam Vermeulen verwijst, van een latere datum.

Cornelia was, evenals haar oudere broer Dirck, een kind uit het eerste huwelijk van Hendrick Dircksz en Gijsbertje Willems Knoppert. Dat blijkt uit akte AT015b012 d.d. 27-11-1688 van notaris A. van Brinckesteijn, betreffende de boedelscheiding van de nalatenschap van Hendrick Dircksz Vermeulen. Daarin wordt Jan Willemsz Knoppert, oom van moederszijde, genoemd als voogd van Cornelia. Na de dood van Hendrick Dircksz wordt zijn broer Peter Dircks (van Woudenberg) in 1688 mombler van de drie minderjarige kinderen (Dorpsgerecht

Leersum 1688). Dat zullen Cornelia, Gijsbertje en Hendrick zijn geweest.

Gijsbertje van den Borre, alias Vermeulen

Wanneer Gijsbertje is geboren is niet bekend; de DTB-registers van Woudenberg gaan niet zover terug. Maar een schatting is wel mogelijk. Zij trouwde in 1701 *met consent harer voogden*. Waarschijnlijk was zij toen dus minderjarig, d.w.z. nog geen 25 jaar. Haar oudere zus Cornelia trad in 1709 op 34-jarige leeftijd in het huwelijk en zal dus in 1674 geboren zijn, want zij was een kind uit het eerste huwelijk, en haar vader hertrouwde 6-12-1674. Aannemende dat Gijsbertje een jaar of twee later ter wereld kwam, moet dat ongeveer in 1677 zijn geweest. Uit het feit dat haar voogden in 1701 toestemming gaven voor haar huwelijk blijkt dat haar moeder toen niet meer in leven was. De derde vrouw van haar vader leefde nog wel, want zij wordt nog in 1725 genoemd in een akte van het gerecht Geerestein. Gijsbertje moet daarom een kind zijn geweest van Maetje Aerts van Donckelaer, de tweede echtgenote van Hendrick Dircksz. Zij was weduwe van Berent Jansen, met wie zij overigens in 1667 in Scherpenzeel ook een dochter kreeg met de naam Gijsbertje.

Eerste huwelijk

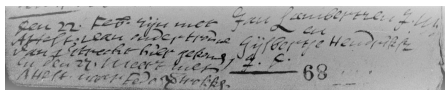
Op 13-2-1701 werd in Utrecht de ondertrouw ingeschreven van Jan Lambertsen j.m. buiten de Wittevrouwenpoort en Gijsbertje Hendriks j.d. onder den Dom. Zij trouwden 22-2-1701 in Woudenberg, de geboorteplaats van de bruid. De huwelijksafkondigingen hadden plaats gehad in Utrecht, Gouda en Woudenberg. Jan zal dus

Het Bonte Peerd ca. 1660, coll. HUA, cat. nr. 36065

in Gouda hebben gewoond voordat hij naar | Utrecht ging. Maar vermoedelijk kwam hij
jaargang 30 AMERSFOORT EN OMSTREKEN 19

uit Ede. Daarheen vertrok het jonge paar op 27-3-1701, met attestatie van Woudenberg.

Trouwinschrijving Woudenberg 1701

Lang zijn ze niet in Ede gebleven, want in januari 1702 lieten zij in de Dom in Utrecht hun dochter Hendrina dopen. In november 1703 hun zoon Lambartus, en in oktober 1705 Hendricus, die maar een maand oud werd. In Utrecht werden zij inmiddels Jan Emans en Gijsbertje of Gijsberta van den Borre genoemd. Wel met de nodige spellingsvarianten. Hij ondertekende akten met de naam Eemandt, Emant, of Emants. Zij heette soms van de Born, van den Boren, van den Bornen.

Jan Emans bezit in 1705 vier paarden en drie koeien. Tegen betaling van *f*75 per jaar laat hij die grazen op vier morgen weiland aan de Quakeldijk in Oostveen, door Cornelis van de Wetering gehuurd van het Convent van Servaes. Deze overeenkomst geldt voor zes achtereenvolgende jaren. In 1710 is zijn veestapel kennelijk uitgebreid, want dan huurt hij voor een periode van zes jaar acht morgen weiland achter de zaagmolen, gerecht Oostveen. Bovendien huurt hij in 1707 voor een jaar een stal en koetshuis op het Janskerkhof.

Het gezin Emans woonde op de Voorstraat, hoek Slagthuyssteeg, in Het Bonte Paert, of Bonte Peerd. Jan Emans was daar herbergier, en ook koetsverhuurder, dat blijkt uit diverse notariële akten. Daaruit wordt ook duidelijk dat het hem financieel goed moet zijn gegaan. Hij leent in 1713 een bedrag van *f* 398 aan Hendrik van Ochuijsen, brouwer in de A (een herberg) te Loenen. In hetzelfde jaar stelt hij zich borg voor Jordaan van de Ven, rademaker, bij de koop van een huis in de Voorstraat. Idem in 1715

voor (zijn zwager) David van Heusden, bij de huur van een huysinge en tapstede in de Jufferstraat.

Niet iedereen was er echter van overtuigd dat Jan Emans op een eerlijke manier aan zijn geld was gekomen. Een zekere Willem Spruijt, voerman wonende buiten de Wittevrouwenpoort, maakt hem in juni 1715 uit voor een *schelm en een dief* en vraagt zich af *waarmede hij al dat gelt heeft gewonnen dat hij heeft*. Een en ander wordt opgetekend door C. van Zeelst, *letterdienaar deser stadt*. Deze was er door Jacobus van der Stulp, *coopman in mageren beesten* te Woudenberg, op uitgestuurd om met Willem Spruijt iets te regelen omtrent een koe en al dan niet betaald geld voor het weiden van dat dier. Ook Jacobus wordt uitgemaakt voor schelm en dief; erger nog: *sij zijn allebijde dieven en tiendubbelde schellemen*. In een attestatie bij de notaris neemt hij zijn woorden terug. Hij geeft dronkenschap op als reden voor zijn opmerkingen over Emans en Van der Stulp, waarvan hij zich overigens niets zegt te herinneren, *erkennende den voornoemde Emans en Stulp voor goede eerlijcke luyden, van wien hij oock niets weet te seggen als alle eer en deugt*. Waarvan akte.

Twee jaar later is Jan Emans overleden. Hij werd 16-1-1717 begraven in de Buurkerk. Hoe oud hij is geworden is niet bekend; zijn doopinschrijving is niet te vinden. Bij hun huwelijk in 1701 was hij waarschijnlijk minderjarig, d.w.z. nog geen 25 jaar oud. Hij trouwde *met schriftelijk consent sijns moeders*.

Wie was deze Jan Emans? In Utrecht woonden destijds meerdere personen met die achternaam. Een van hen, Lambert Emans, geboren in Ede, werd in 1715 aangenomen als burger van Utrecht. Hij trouwde 16-10-1715 met Catrina van Merkwijk. Uit

deze trouwinschrijving blijkt dat de naam van zijn vader Aert is, zodat hij dus geen broer kan zijn van Jan. In de kerkregisters van Ede is niets over een familie Emans te vinden. Maar op de website van het Gelders Archief bleek een index te staan op het oudrechterlijk archief van Ede. Daarin trof ik een echtpaar Lambert Bernts (Timmerman) en Brentjen Aertsen aan. Brentjen, in 1696 weduwe, is dan moeder van drie minderjarige kinderen: Wouter, Jan en Gerritjen, en vier meerderjarige kinderen: Aert, Willemtjen, Bernt en Brant. En kijk: deze Aert, getrouwd met Gisbertjen Stevensen van Raij, wordt genoemd: Aert Lambertsen Eman. Zij zijn dus waarschijnlijk de ouders van eerdergenoemde Lambert Aartse Emans. En Jan Emans zou zeer goed de in 1696 nog minderjarige zoon van Lambert Bernts (Timmerman) en Brentjen Aertsen geweest kunnen zijn, en dus een oom van Lambert Emans.

Tot zover Jan Emans, de eerste echtgenoot van Gijsbertje.

Tweede huwelijk

Gijsbertje bleef achter als weduwe met twee kinderen: Hendrina van 15 en Lambert van 13 jaar. Dochter Hendrina trouwde in 1719 met Harmen Brouwer. Bruid en bruidegom woonden allebei in de Voorstraat. Getuigen waren *Cornelia van der Vorm, moey van de bruyd en Brand Emans, hare oom en voogt, uit naam van de moeder, ziek zijnde*. De naam van de eerste getuige zal wel verkeerd verstaan en genoteerd zijn; dit moet Cornelia van den Borre zijn geweest.

Op 17-10-1717 ging Gijsbertje in Utrecht in ondertrouw met Claas Dirkse Woelschot (Woolschot, Wolschot), j.m. op Achttienhoven, met consent van zijn moeder. Getuige voor de bruid was haar zuster, Cornelia Mikhout. Het huwelijk werd 7-11-1717 gesloten in Westbroek. De bruidegom

woonde in Achttienhoven, maar was daar niet geboren. De naam Wolschot/Woolschot komt veel voor in Zelhem, Gelderland. Daar stond in de buurtschap Heidenhoek een boerderij met die naam. Mogelijk kwam Claas daarvandaan.

Waarschijnlijk hebben Claas en Gijsbertje een aantal jaren in Achttienhoven gewoond, en gingen zij in Maartensdijk naar de kerk. Het NG lidmatenboek daar vermeldt in maart 1722: *vertrocken Gijsbertje Hendriks, huysvrouw van Nicolaes Wolschot*.

Vier mergen weiland achter de zaagmolen in Oostveen worden in 1718 door Claas Wolschot gehuurd voor een periode van zes jaar. De huur bedraagt *f* 100 per jaar. Hij ondertekent de akte als Klaas Woolschoodt.

In 1720 lost hij door betaling van *f* 700 een plegt af op *seekere nieuwgetimmerde koets huys en stallinge daerger, staende ende gelegen binnen dese stadt Agter het Vleeshuys, aen de oostsijde aldaer, daer noordwaerts Johan van Wijk en zuydwaerts seekere gemeene gangh naest gelegen*. Nicolaes Woolschot is eigenaar van deze gebouwen. (Agter het Vleeshuys heet tegenwoordig: Jansveld).

In 1724 koopt Nicolaas Wolschot een wagenhuis zz Lange Lauwerstraat voor een bedrag van *f* 330. Hij ondertekent de akte als Claas Woolschot.

In 1727 lenen Klaas Wolschot en zijn vrouw Gijsbertje Vermeulen aan Hendrick Hendricksz Vermeulen, wonende bij Groenewoude, een bedrag van *f* 390, met als onderpand 1 ½morgen land met tabaksschuur, genaamd de Lieshout.

In 1729 trouwt Lambert Emans, j.m. op de Voorstraat, in de NG Catharijnekerk met Catharina van Rossum, j.d. buiten de Wittevrouwenpoort. Volgens de trouwinschrijving is de bruid *paaps*, wat voor Gijsbertje

T GROOTE VLEESCHHUIS TE UTRECHT.

Voorstraat met het Grote Vleeshuis, 1788, coll. HUA, cat. nr. 38112

geen beletsel blijkt te zijn zich in 1732 borg te stellen als het jonge paar *f* 400 leent van Gijsbertje Vermeulen (een nicht van Gijsbertje van den Borre).

Gijsbertje Hendriks van den Borren, huysvrouw van Klaas Wolschot op de Voorstraat, wordt 3-2-1730 als lidmaat op belijdenis aangenomen van de NG kerk in Utrecht, tegelijk met haar dochter *Hendrina Emans, huysvrouw van Harmen Brouwer*, die ook in de Voorstraat woont.

Claas Wolschot moet tussen februari 1730 en oktober 1731 zijn overleden. Waar, wanneer en hoe is niet bekend. Maar daarna is er in diverse akten sprake van de weduwe i.p.v. de huysvrouw van Claas Wolschot.

Oktober 1731 koopt Gijsbertje van de Borre, wed. Klaas Wolschot, van Jan Thij-

menz Bos en zijn vrouw ca 1 ½morgen land, genaamd De Liesmaat, gelegen bij de zogenaamde Drie Hecken, gerecht Geerestein. Een jaar later verkoopt Hendrik Hendrix Vermeulen aan zijn zuster Gijsbertje Vermeulen, wed. Klaas Wolschot, 1 ½morgen land met een tabaksschuur, genaamd De Liesmaat.

Derde huwelijk

Robbert Everse, meerderjarig jongeman, en Gijsbertje Hendriks van den Born, laatst weduwe van Nicolaes Wolschot, ondertekenen 25-4-1732 bij notaris W.J. van Overmeer een akte betreffende huwelijksvoorwaarden. Dit is in het kort de inhoud van deze akte.

Geen gemeenschap van goederen behalve winst en verlies gedurende dit huwe-

lijk gemaakt, waarbij erfenis als winst wordt beschouwd. Indien de bruidegom als eerste overlijdt, vruchtgebruik door de bruid van al zijn na te laten goederen, met uitzondering van zijn kleding en bij huwelijk door hem aangebracht goud en zilver. Indien de bruid als eerste overlijdt, vruchtgebruik door de bruidegom van het thans door de bruid bewoonde huis en de stal achter het vleeshuis. De bruidegom zal dan aan de erfgenamen van de bruid jaarlijks 260 gulden moeten betalen, en ook de belastingen en de dagelijkse reparaties moeten bekostigen; bij buitengewone reparaties zullen de erfgenamen 2/3 van de kosten betalen. Ook zal de bruidegom het vruchtgebruik hebben van 1/3 deel van de overige nalatenschap van de bruid, met uitzondering van haar kleren en bij huwelijk door haar aangebracht goud en zilver. De twee obligaties op last van haar twee kinderen worden bij haar overlijden als voldaan beschouwd.

Op 11-5-1732 vindt in de Domkerk hun huwelijk plaats. Zij zijn, volgens de inschrijving in het NG trouwboek, met gesloten deuren getrouwd. Gijsbertje zal nu ca vijfenvijftig jaar zijn.

Robbert Evertse wordt in 1732 ingeschreven als burger van Utrecht. Hij is geboren in Gelderland. Maar waar in Gelderland, en wanneer? Voor zijn huwelijk woonde hij in de Botestraat (= Boothstraat, tussen het Janskerkhof en de Voorstraat).

In 1734 lenen Robbertus Evertse en Gijsbertje van den Borre *f* 1800 van Mr. Johan Tilburgh, advocaat voor het Hof van Utrecht. Na één jaar moet *f*800 worden afgelost; de aflossing van de overige *f*1000 kan te allen tijde worden geëist, na waarschuwing drie maanden vooraf. Misschien wil Mr. Tilburgh in 1736 zijn geld terug hebben, want op 30-11-1736 leent het echtpaar Evertse *f* 1000 van Leonard van Dieden,

meester-chirurgijn. Maar het kan ook zijn dat hun geld op was na de aanschaf van een koets, een calèche, een faëton en vier paarden, voor een totaalprijs van *f* 550. Deze koop sloten zij 27-10-1736 met Lambertus Emans, die waarschijnlijk financiële problemen heeft. Hij en zijn vrouw Catharina van Rossum lenen in januari van dat jaar *f* 500 van eerdergenoemde Leonard van Dieden, voor welk bedrag Robbert Evertse en Gijsbertje van den Borre zich borg stellen.

In 1737 huurt Robbert Evertse voor zes achtereenvolgende jaren acht morgen weiland achter de zaagmolen, gerecht Oostveen, voor *f* 166 per jaar.

December 1737 tekenen Jan Bosch en Hendrina Pothuijsen bij notaris M. Lagerweij een akte waarin zij verklaren aan Robbertus Evertse en Gijsbertje van den Borre een bedrag van *f* 362-10-0 schuldig te zijn wegens voorgeschoten huur van herberg Den Hullick, buiten de Tolsteegpoort, e.e.a. met verwijzing naar een akte uit 1732 voor notaris A. de Coole. Gijsbertje van den Borre, weduwe van Nicolaas Wolschot, stond toen borg voor Lambert Emans en Catharina van Rossum, de vorige huurders van Den Hullick.

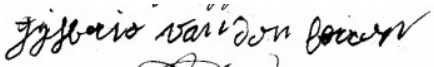
In 1742 koopt Robbertus Everts voor *f* 400 een *camere* op de Breestraat.

Zoon Lambertus Emans, inmiddels weduwnaar van Catharina van Rossum en getrouwd met Elisabeth Roothuijsen, huurt in mei 1743 voor twee jaar een huis met stal en koetshuis buiten de Wittevrouwenpoort. De huur bedraagt het eerste jaar *f* 120, plus twee Westfaalse hammen en een halve dag gebruik door verhuurder van een faëton met twee paarden. Het tweede jaar *f*150 eensgeld, te betalen per kwartaal. Robbert Evertse en Gijsbertje van Born stellen zich borg als principaal.

In 1745, Gijsbertje zal dan ongeveer 68

jaar zijn, acht zij de tijd rijp voor het maken van haar testament. Daarom gaat zij 3-3-1745, samen met Robbert, naar notaris W.J. van Overmeer, die een akte opmaakt met, in het kort, de volgende inhoud:

Gijsberta van den Borre, gehuwd met Robbert Everse, stalmeester te Utrecht, benoemt tot haar erfgenamen haar kleinkinderen Gijsberta, Claas, Martinus, Hendrik, Hermannus en Robbertus Brouwer, echter met lijftocht voor haar kinderen Lambert en Hendrijn Emans, ieder voor de helft van de boedel. Lambert en Hendrijn Emans zijn erfgenamen in de legitieme portie. Zij prelegateert aan haar dochter Hendrijn Emans een driedubbele gouden ketting met boot, en twee ringen met stenen. Aan Gijsberta Brouwer al haar kleren en sieraden en een huis aan de Breestraat. Aan kleinzoon Jan Brouwer levenslang een jaarlijks bedrag van f 30. Zij benoemt procureur Hendrik Lagerweij en haar man Robbert Everse tot executeurs-testamentair en als voogden over de minderjarige erfgenamen, met uitsluiting van de momboirkamer. De huwelijksvoorwaarden van 25-4-1732 blijven van kracht.

Handtekening Gijsbertje van den Borre

Als Gijsbertjes kleinzoon Claas Brouwer en zijn aanstaande vrouw Anna Daanen in 1748 voor twee jaar een huis huren aan de Voorstraat, oosthoek Agter het Vleeshuys, is stalmeester Robbert Evertsen borg als principaal.

Op 6-2-1748 kopen Robbert Evertse en Gijsbertje van den Borre voor f 200 een huis met erf en grond zz Voorstraat.

Een jaar daarna overlijdt Robbert Evertse. Hij wordt 20-1-1749 met acht dragers begraven in de Buurkerk.

Weduwe Robbert Evertse

Ook zonder echtgenoot weet Gijsbertje de weg naar de notaris te vinden. Zij koopt in 1750 een *huysinge, erve en grond* nz Voorstraat voor f 400.

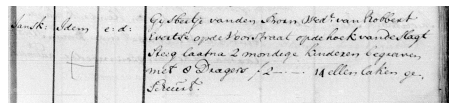
In 1751 verkopen Jan Hooge en Antje Cleijnekiek in een vasten steedigen en eeuwig en erfcoop aan Gijsbertje Vermeulen, weduwe van Robbert Evertze, een derde deel van een huis, erf en grond zz Voorstraat, voor de prijs van f 250. Deze erfkoop is ingegaan op 1-11-1750.

In 1752 koopt Gijsberta van den Born, weduwe van Robbert Evertsen, een *huys of erve tot twee wooningen geappropriert, Agter het Vleeshuys* voor f 266. Zij ondertekent de akte als Gijsbertie Evers.

Nicolaas Brouwer en Anna Daane, echtelieden, verklaren 1-11-1752 een bedrag van f 500 schuldig te zijn aan Gijsbertje van den Born, weduwe van Robbert Evertsen.

Gijsbertje van den Borre, weduwe van Robbert Evertse, koopt in 1753 bij een openbare verkoping een huis, erf en grond oz Korte Lauwerstraat of Hardebollestraat, voor de prijs van f 445.

Dit zou haar laatste aankoop zijn. Een jaar later is zij gestorven. Op 19-5-1754 werd zij begraven in de Janskerk.

Begraafboek Utrecht 1754

Op 22-5-1754 benoemt Hendrik Lagerweij, notaris en procureur Hof van Utrecht, Wijer Jan van Overmeer, notaris te Utrecht, als mede-executeur over de boedel van Gijsberta van den Borre. Zij liet een flinke erfenis aan onroerend goed na, maar haar erfgenamen moesten nog even geduld hebben. Pas in 1768 zou de boedelscheiding plaatsvinden.

Cornelia van den Borre, alias Mickhout

Bij het tweede huwelijk van Gijsbertje van den Borre in 1717 was haar zuster Cornelia Mickhout getuige. Waarschijnlijk ook bij het huwelijk van Gijsbertjes dochter Hendrina Emans in 1719, hoewel zij dan genoemd wordt *Cornelia van der Vorm, moey van de bruyd*. Een tante dus. En bij de doopinschrijving van Gijsbertjes kleinzoon Robbertus Brouwer in 1739 werd als getuige vermeld: *Cornelia van Borren, weduwe van Johannes Mikhauudt*. Geen twijfel mogelijk dus: dit was Cornelia, de oudste dochter van Hendrick Dirksz. Volgens het lidmatenboek van de NG kerk te Utrecht werd op 2-10-1716 aangenomen *Cornelia van de Borre, agter het vleeschuys, met attestatie van Amsterdam 12 april 1714*.

De ondertrouw in Amsterdam op 12-4-1709 was gauw gevonden. De inschrijving in het register luidt als volgt:

Johannes Mickhout van Hamburg salemaeker oud 31 jaer in de Amstelkerkstraet geass. met sijn moeder Margrieta Knoop en Cornelia van Borden van Woudenberg oud 34 jaer woont als voorn. ouderloos geass. met Gerbrecht Hofstee (ondertekend Johannes Mickhout en Kornelia van Borden).

Compareerden als vooren *Johannes Mickhout van Hamburg, salesmaeker oud 31 jaer sijnde ambtelkerkstraet geestl. moeder sijn moeder Margrieta Knoop v. Cornelia van Borden van Woudenberg oud 34 jaer, woont al vooren ouderloos geestl. moeder Gerbrecht Hofstee*

Verloofende hare drie sondagse vromheeden, omme, naar de selve, de vooraf. trouw te jaerenloosen, en in alles te voltrecken, so verre daaraendes gene wetlige verhandeinge voor en valle. En naar dien sy by waarheyd verklaarden, dat sy vrye Personen waren, en mallikeden in bloede niet en behouden, waar door een Christelike Huwelik mochte verhinderd worden, sijn bun hare geboden vervullige.

Johanna van Borden *Johannes*
Mickhout
Ondertr. reg. Amsterdam 1709

Johannes Mickhout was dus salemaeker (zadelmaker?) van beroep; een mooie combinatie met een dochter van een paardenkoopman. Was hij maar zadelmaker gebleven. Maar kennelijk viel er bij de VOC meer te verdienen.

Volgens een VOC-soldijboek trad Jan Mickhout uit Utrecht 27-4-1712 in dienst als scheepskorporaal op de Arion. Dit schip vertrok op die datum uit Amsterdam en kwam 4-12-1712 aan in Batavia. Jan Mickhout is 30-4-1715 in Azië overleden.

De doop van Johannes of Jan Mickhout is in Utrecht niet te vinden, wat ook wel kan kloppen als zijn geboorteplaats volgens de ondertrouwinschrijving Hamburg was. Hij zal wel in Utrecht hebben gewoond voordat hij naar Amsterdam ging. Overigens liet hij zijn vrouw niet onbezoldigd achter toen hij naar de oost vertrok. Cornelia Mickhout bezat een maandbrief van de VOC. Door middel van zo'n maandbrief kon een werknemer maximaal 3 maandlonen per jaar bestemmen voor verwanten in de 1^e graad: ouders, echtgenote of kinderen.

Cornelia van den Borre woonde dus in 1716 in Utrecht, misschien zelfs al in 1714.

In 1725 begint ze samen met een zekere Ida Beton een kruidenierswinkel. Hun afspraken hierover laten ze vastleggen in een notariële akte. Ze gaan samenwonen en leggen ieder f100 in voor de aanschaf van koopwaar. Zij verklaren dat de langstlevende van hen alles wat tot de winkel behoort mag behouden, maar dat ook de schulden voor winkelwaren en de huishuur voor haar rekening zullen zijn. Het ingelegde bedrag en de persoonlijke bezittingen van de eerstoverledene zullen gaan naar haar *vrinden*.

In 1731 wil Ida Beton de samenwoning beëindigen en stoppen met de winkel. Zij krijgt de door haar ingebrachte persoonlijke meubelen terug en ontvangt f150, waarmee een scheiding in der minne is geregeld. Cornelia van den Borre wordt alleeneigenaar van de winkel; gezamenlijke schulden en huur zijn voor haar rekening. De winst uit de winkel zal voortaan voor haar alleen zijn.

Cornelia ondertekent deze akte als Cornelia Mickholt.

Handtekening Cornelia Mickholt

Het laatste levensteken van Cornelia was de doop van Robbertus Brouwer in 1739. Ze moet toen ongeveer 65 jaar zijn geweest.

Bronnen

Ver. Oud Scherpenzeel: Genealogie Vermeulen door H. van Woudenberg

Het Utrechts Archief: DTBL, notariële akten, burgerboek

Gelders Archief.: ORA Veluwe en Veluwezoom – scholambt Ede – protocol van verbanden.

Stadsarchief Amsterdam: DTB

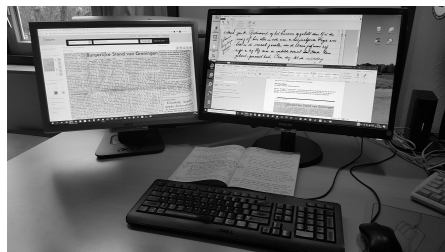
Nationaal Archief: VOC-opvarenden

Hoe ga ik om met de dagboeken van mijn grootvader?

door Freja Schuitemaker-Frankefort

Mijn grootvader Hendrik Krol jr. hield vanaf 1 januari 1930 tot bijna zijn overlijden begin februari 1984 een dagboek bij. Iedere dag schreef hij een stukje. Zijn belangrijkste insteek was de weersgesteldheid. Het weer wordt dan ook uitgebreid beschreven, waar bij hij een aantal keren per dag de temperatuur opneemt. Verder schrijft hij wat er zoal die dag gebeurt. Het zijn korte mededelingen, zoals wie er op bezoek komt, en oma, Moe door hem genoemd in het boek, naar de stad gaat, aan wie hij brieven stuurt en van wie hij ze krijgt. In het totaal zijn er 60 schriften volgeschreven.

Hoe ga je als nazaat met deze boeken om? Je wilt lezen over de familie, weten wat voor leven ze hebben gehad, wat ze deden. Een deel is natuurlijk saai, want niet iedere dag gebeuren er spannende, leuke dingen. Toch wil je weten wat er in die schriften staat. In het begin heb ik gelezen en op een apart vel wat aantekeningen gemaakt, handmatig dus. Toen eens begonnen met alles over te typen, maar dat is een hele grote klus. En toen kwam corona en had ik nog meer tijd en rust om mij hiermee bezig te houden. Mijn module om het een en ander te verwerken heb ik nu gevonden.

Ik werk met twee schermen, zoals op bijgaande foto te zien is. Alle schriften heb ik genummerd. Vervolgens pak ik een schrift dat ik wil digitaliseren. Ik scan alle bladzijden. De scanner heeft de mogelijkheid om automatisch door te nummeren. Dus ik scan een pagina. Op mijn scanner, een Epson V550 photo, kan ik de scan instellen op voorbeeld. Vervolgens een selectiekader aangeven. Dan scannen en bij de naamopgave bijvoorbeeld invullen: 28 dagboek opa blz, let op na blz een spatie ingeven. Vervolgens het nummer door de scanner (3 cijfers) laten doen, dus begin ik met blz. 1, dan 001 op de scanner. Dit betekent dat bij het scannen van alle pagina's niet steeds het nummer hoeft te worden ingetypt. Wanneer je het selectiekader wat ruim neemt, hoef je ook niet steeds een voorbeeldscan te maken. En dan is het sneller scannen van alle betreffende pagina's en ze

opslaan in een directory per boek.

Vervolgens gebruik ik het programma Paint en hierin zet ik de scan, wat in- c.q. uitzoomen naar gewenste grootte. Daaronder open ik Word en typ hier de aantekeningen die ik van belang vind. Een dagboek bestaat vaak uit aantekeningen in de kantlijn, gekriebel onderop de pagina, soms doorhalingen. Ik heb gekozen om in het Word-document alle datums vet te zetten en de bladzijdenummers te vermelden in vet en blauw. Verder kleur ik sommige teksten in diverse kleuren, om eventueel later nog wat mee te doen. Het originele dagboek heb ik vaak wel open op mijn bureau liggen om de gehele bladzijde te zien.

Op mijn pc zijn twee beeldscherm aangesloten. Tijdens het lezen worden soms namen of gebeurtenissen genoemd. Het is handig - ook om de nieuwsgierigheid wat te

beteugelen - om in Delpher, Wiewaswie, mijn stamboomprogramma of een andere site, wat nadere informatie te zoeken. Met een printscreen voeg ik dan het betreffende bericht toe. Eventueel zet ik erbij dat er nog meer artikelen over dat onderwerp te vinden zijn.

Met deze werkwijze, die veel tijd kost, probeer ik nu alle schriften door te lopen. Later als alles in Word staat, kan ik dan zaken bijeenvoegen om er verschillende verhalen over te schrijven.

Wie was mijn grootvader, heel in het kort gezegd: Hendrik Krol jr. was geboren in 1892 in Drenthe, Drouwenersmond, maar heeft het overgrote deel van zijn leven in de stad Groningen gewoond. Hij was arbeider en na de oorlog nachtwaker in de stad Groningen.

De maandbenamingen

door Lex van der Linden

In diverse akten die wij als genealoog onder ogen krijgen komen we soms een benaming tegen voor een maand die we niet meteen thuis kunnen brengen. Voor onze maanden zijn veel volksbenamingen maar waar komen die namen vandaan? Sommige benamingen spreken voor zich terwijl andere om wat meer uitleg vragen. Wikipedia geeft voor *Maand* de volgende uitleg:

Een maand is een tijdseenheid die oorspronkelijk was gebaseerd op de omlooptijd van de maan. In de huidige gregoriaanse kalender en andere kalendersystemen die op het zonnejaar gebaseerd zijn, is de lengte van de maand zodanig dat er 12 maanden in een jaar gaan. In systemen die op de maanbaan gebaseerd zijn, is de lengte van een maand zodanig dat hij zo veel mogelijk overeenkomt met de synodische maan. In een gregoriaanse maand zit gemiddeld on-

geveer 4,35 week.

Tijdens de Franse Revolutie is tijdelijk een andere kalender ingevoerd. Deze Franse republikeinse kalender telde 12 maanden van elk 30 dagen. Elke maand bestond uit 3 weken van elk 10 dagen. Daarnaast waren er 5 losse dagen.

januari

LOUWMAAND, wat vermoedelijk een verbastering van looimaand is. Louw komt van looien. In januari werd de huid van de geslachte dieren gelooid. Opdat het jaar goed zou zijn, moet het weer in de maand januari droog, koud en winderig zijn. Er zijn talrijke spreuken in gebruik die deze mening verkondigen.

Ook wel genoemd:

lauwe, lomand, lômaent, loeymaent, loymaent, wolfsmaand, ijsmaand, hard-

maand, hardemaand, kluchmaent, wintarmanot, loumaent.

Latijn: janus, januarius

Frans: janvier

februari

SPROKKELMAAND. De maand februari heeft niet altijd bestaan. In de tijd van de Romeinen telde het jaar maar tien maanden en februari kwam daar niet in voor. Het is pas later onder Keizer Pompilius dat het jaar werd opgedeeld in twaalf maanden. Het jaar begon met maart en februari werd de laatste maand en kreeg als naam: de zuivering-maand.

Februari komt van *Februaar* (= schuldverzoening). Omdat februari de laatste maand was, was het de maand waarin alle schulden vereffend moesten worden.

In vele volkskalenders krijgt februari ook de naam: sprokkelmaand. Hierover vinden we verschillende verklaringen. Een verklaring zegt dat sprokkelen het bijeenzoeken van sprokkelhout betekent, het bijeenrapen van afgevallen hout om als brandstof te gebruiken. Dat was nodig, want de winter was al een eind gevorderd.

Een andere verklaring zegt dat sprokkelmaand komt van: *sporkelen – springen*, omdat februari de schrikkelmaand is, die om de vier jaar één dag verspringt.

Een alternatieve verklaring: de Romeinen vonden de Germaanse vruchtbaarheidsfeesten in deze maand *spurcus*, vies, wat verbasterd werd tot *sprokkel*.

Opdat het jaar goed zou zijn, moet het weer in februari vochtig en fris zijn; sneeuw is welkom.

Ook wel genoemd:

sprokele, sprocle, schrikkelmaand, sporkille, sprokille, sulle, selle, kortemaand, slijkmaand, moddermaand, schrickelmaent, hornug.

Latijn: februarius, februa

Frans: février

maart

LENTEMAAND. Maart komt van Martius, wat verwijst naar de Romeinse oorlogsgod Mars, die tegelijk de god van de natuur was. Maart was destijds de eerste maand van het jaar. Deze maand heeft bij onze voorouders altijd een slechte faam genoten, vooral omdat het weer in deze periode van het jaar erg ongedurig en wisselvallig kan zijn. Denk maar aan de maartse buien.

Opdat het jaar goed zou zijn, mag het weer in de maand maart niet te koud, niet te warm of niet te vochtig zijn. Groen gras en bloeiende bomen zijn slechte voortekenen. Sneeuw daarentegen is welkom.

Ook wel genoemd:

marty, maert(e), dorremaent, buienmaand, guldenmaand, lenzinmanot, meerte, akkermaand, windmaand

Latijn: martinus, martius

Frans: mars

april

GRASMAAND (ook wel KIEMMAAND). Over de maand april vinden we verschillende verklaringen. De naam april zou kunnen komen van het Latijnse *aperire* wat betekent: openen of ontsluiting. De aarde opent zich nu om zaden en plantgoed te laten groeien.

Een andere bron zegt dat april zou kunnen komen van *mensis aprilis* wat zonrijke maand zou willen zeggen. Nog andere bronnen houden het echter bij de godin Aphrodite, die in deze maand herhaaldelijk werd gevierd.

Opdat het jaar goed zou zijn, moet de maand april vochtig zijn en niet te koud. April en mei zijn, met het oog op de oogst, de voornaamste maanden van het jaar, daarom noemt men ze soms de sleutels van

het jaar.

Ook wel genoemd:

grasmaand, prille- of paasmaand, eiermaand, ostarmanot, aprille

Latijn: aprilis

Frans: avril

mei

BLOEIMAAND, WONNEMAAND, MARIAMAAND. Mei komt van Maja, moeder van Mercurius. Andere bronnen zeggen dat mei komt van Majus (een god van wasdom), verwant aan mactus of magnus wat betekent: groots, heerlijk. In bijna alle volkskalenders en poëzie wordt niks dan goeds over de meimaand geschreven. Ze wordt voorgesteld als een van de mooiste maanden van het jaar. Opdat het weer goed zou zijn, moet het weer tijdens de maand mei vochtig zijn.

Ook wel genoemd:

may, mey(e), vrouwenmaand, aria-maand, wunimanot, meymaent

Latijn: maia, maius

Frans: mai

juni

ZOMERMAAND, BRAAM-MAAND, WEDEMAAND, WIEDE-MAAND. In deze maand komt immers de zomerzonnewende voor. Juni komt van Juno, vrouw van Jupiter. Ze was de beschermster van de geboorte, tevens lichtgodin. Juni is in de volkskunde een vrij belangrijke maand en niet alleen maar omdat in deze maand de zomer begint. Het is ook de maand van zeer belangrijke weerheiligen.

Opdat het weer goed zou zijn, moet het in juni enigszins vochtig en nogal warm zijn.

Ook wel genoemd:

wedemaent, wiedemaent, yunyus, rozenmaand, braekmaand, russelmaent, brachmanot, wedemaent

Latijn: juno, junius

Frans: juin

juli

HOOIMAAND. Die naam werd gegeven door Karel de Grote. Dit klinkt eigenlijk vreemd, want het hooi ligt al lang opgestapeld. Een zeer oude benaming die we nog terugvinden is VENNEMAAND. Venne komt van fenne wat weide betekent.

Een citaat uit een volkskalender van 1944: *Juli zet voort wat Juni begonnen heeft en eindigt met wat in Augustus wordt voortgezet. Zoo geeft Juli nog een hand aan Juni en steekt de andere hand reeds uit naar Augustus om met hun gedrieën een rondedans rond den oogst te doen. Want de groote oogst staat nu voor de deur en als 't goed meevalt blijft er voor Augustus niet veel meer dan stoppels over.*

Opdat het jaar goed zou zijn, moet het in juli warm zijn.

Ook wel genoemd:

hoymænt, maaimaand, medemaand, dondermaand, hovimanot

Latijn: julius

Frans: juillet

augustus

OOGSTMAAND. Deze maand is toegewijd aan Ceres, de Romeinse godin van de oogst. Sommige volkskalenders beweren dat de naam van deze maand afkomstig is van de Romeinse keizer Augustus. In Friesland was het de *rispemaene* dat is afgeleid van rispen en dat betekent: verzamelen, eigenlijk dus: oogsten. In augustus korten de dagen het méést, nl. 1 uur en 58 minuten ten voordele van de nacht.

De spreuken die in augustus op de volkskalender voorkomen, handelen bijna allemaal over de oogst. Guido Gezelle noemde augustus: de KOORNMAAND.

Augustus was op de Romeinse kalender de zesde maand en heette daar sextilis (sex

= zes)

Ook wel genoemd:

oestmænt, ougst, korenmaand, arenmaand, ostmaent, bouwmaent, oochstmaent, eghstmaand, ripenmaene, arnmaent, aranmanot

Latijn: augustus

Frans: août

september

HERFSTMAAND, de maand waarin de zomer overgaat in de herfst. In sommige landsgedeelten werd ook gesproken over D'ANDER OOGSTMAAND. Dit verwijst naar het feit dat late graangewassen, zoals haver, pas in september worden geoogst. Nog andere namen: GERSTMAAND (GHEERSTMAAND) - EVENEMAENT (van avena = haver) en ook nog BACCHUSMAAND: september is de maand waarin in de wijngaarden de druivenoogst begint.

September was op de Romeinse kalender de zevende maand (septem = zeven).

Ook wel genoemd:

pietmænt, pietermaent, fruitmaand, bitumanot

Latijn: september, -bris, -bre, VIIber, 7ber, 7bris, 7bre

Frans: septembre

oktober

ZAAIMAAND (o.m. het winterkoren). Wat je ook in vele streken hoort is: WIJNMAAND. Nog andere benamingen: HERSELMAAND of AARSELMAAND: de maand die aarzelt tussen twee seizoenen. Ook de naam RUSELMAAND of ROZELMAAND kwam voor (van reuzel) omdat in deze maand met het slachten werd begonnen. In kerkelijke kringen spreekt men van de ROZENKRANSMAAND. Oktober was op de Romeinse kalender de achtste maand (okto = acht).

Ook wel genoemd:

eikelmaand, aerselmaent, windumenemanoth, erselmaant, herselmaent, saetmaent, St. Baefismaent, widumemanot

Latijn: october, -bris, -ber, VIIIber, 8ber, 8bris, 8bre

Frans: octobre

november

SLACHTMAAND. Op elke boerderij werd deze maand wel een varken geslacht. Bijbehorende namen zijn: SMEERMAAND (varkensvet) en BLOEDMAAND. Nog een andere benaming is LOEFMAAND. Dit is een oude betekenis voor dol en wijst erop dat het weer in november onbestendig of dol kan zijn. November was op de Romeinse kalender de negende maand (novem = negen).

Ook wel genoemd:

slæchtmænt, nevelmaand, smeermaent, windmaant, windelmaantm, herbistmanot, hoermaent

Latijn: november, -bris, -bre, IXber, 9ber, 9bris, 9bre

Frans: novembre

december

WINTERMAAND - DONKERE MAAND - MIDWINTERMAAND en KERST(MIS)MAAND. Nog een andere benaming is: WOLFSMAAND. In de tijd toen er nog veel wolven waren, trokken die bij grote koude tot dichtbij de woningen. December was op de Romeinse kalender de tiende maand (decem = tien).

Ook wel genoemd:

wintermænt, duijstermaent, hremaent, St. Andriesmaent, heilocmanot, harde maand, joelmaand

Latijn: december, -bris, -bre, Xber, Xbris

Frans: décembre

Op nl.wikipedia.org/wiki/Januari staan

nog meer wetenswaardigheden over de maand januari, onderaan die pagina kunt u doorklikken naar de overige maanden.

Ook staan er bij elke maand prachtige oude afbeeldingen uit de dertiende en veertiende eeuw, vooral die uit het rijk geïllustreerde getijdenboek *Les Très Riches Heures du duc de Berry* (±1410) zoals deze afbeelding van de maand februari. Het is zeker de moeite waard om deze kleurige tekeningen van elke maand te gaan bekijken.

Franserepublikeinse kalender

Bron: nl.wikipedia.org/wiki/Franserepublikeinse_kalender

De revolutie had van Frankrijk een seculiere staat gemaakt die zich afzette tegen alles wat kerks was. In het kader van de scheiding van kerk en staat was ook de gregoriaanse kalender een ongewenst overblijfsel van het verleden: die mat immers de jaargang 30

tijd sinds de (vermeende) geboortedag van Christus.

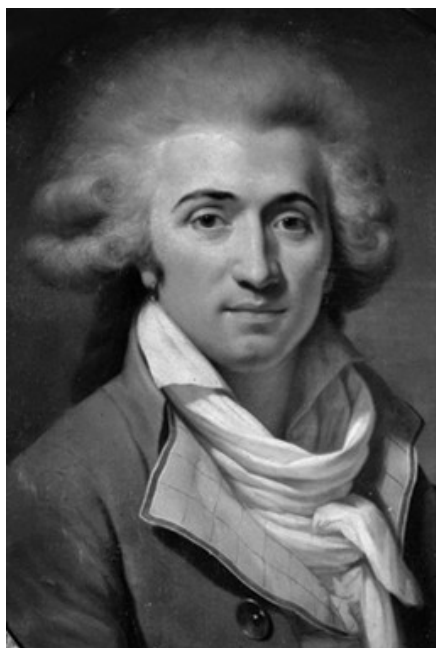
Om de tijdmeting van haar christelijke wortels te ontdoen ontwierpen de wiskundige Charles-Gilbert Romme en de schrijver, acteur en dichter Fabre d'Églantine een nieuwe kalender, waarin de tijd werd gerekend vanaf 22 september 1792, de datum waarop de Eerste Franse Republiek werd uitgeroepen, twee dagen na de overwinning bij Valmy.

Een jaar werd verdeeld in 12 maanden van elk 3 decaden van elk 10 dagen, met per jaar 5 of 6 extra dagen om de duur van het kalenderjaar gelijk te trekken met het astronomische jaar.

De kalender was van 24 oktober 1793 tot 1 januari 1806 officieel in gebruik (de nieuwe namen voor de maanden werden op 30 oktober 1793 gepubliceerd, op het einde van 1793 is de kalenderhervorming rond). Na de annexatie van de Oostenrijkse Nederlanden door Frankrijk (1795), werd ook daar de Republikeinse kalender ingevoerd: in de Burgerlijke Stand vanaf 17 juni 1796, en algemeen verplicht vanaf 3 april 1798. Na de val van Robespierre in juli 1794 gingen er stemmen op om de kalender af te schaffen, maar in 1795 werd de kalender in de nieuwe grondwet opgenomen. Ondertussen waren de beide makers slachtoffers geworden van het Schrikbewind.

In april 1798 werd de vermelding van de Gregoriaanse kalender officieel verboden. In 1800 nam de druk op het weer toelaten van de Gregoriaanse kalender toe. In 1802 werd de tiendaagse week door de zevendaagse vervangen. Deze hybride vorm bleef nog drie jaar bestaan.

Op 10 Nivôse van het jaar XIV (31 december 1805) werd het systeem afgeschaft. Op 1 januari 1806 ging men opnieuw over op de gregoriaanse kalender. Gedurende de

Charles-Gilbert Romme (links) en Fabre d'Églantine (rechts)

commune van Parijs in 1871 is de revolutionaire kalender sporadisch gebruikt.

Bovenstaand stuk is een verzameling van gevonden benamingen en verklaringen voor onze bekende maandnamen. Van enkele stukjes gevonden tekst (ergens tussen 2002 en 2007) had ik nog wel een link opgeslagen maar die werken nu niet meer en geven aan dat de pagina niet meer bestaat.

In die tijd was ik ook niet zo precies bezig om elke bron vast te leggen maar dat is tegenwoordig een bijna standaardhandeling geworden.

Mocht er dus iemand zijn die zijn of haar tekst herkent dan hoop ik dat mij niet kwalijk wordt genomen dat de bron niet is vermeld.

In memoriam Gerrit Bothof

door Thijs van Veen

Op 5 juni 2020 is ons lid Gerrit Bothof overleden, in Den Haag. Na jarenlang in Leusden gewoond te hebben, woonde hij in de laatste fase van zijn leven in Den Haag. Hij is geboren op 8 september 1929 in Oss en werd 90 jaar. Hij is op 12 juni 2020 begraven in Bilthoven.

Gerrit Bothof werd in 1957 lid van

de NGV en ingeschreven bij de afdeling Utrecht. In 1959 werd hij overgeschreven naar de afdeling Kempen- en Peelland. Van 1961 tot 1964 was hij 1e secretaris van deze afdeling, in de periode 1968 – 1969 bestuurslid van de afdeling Gelderland, en van 1970 tot 1973 secretaris van de afdeling Kwartier van Nijmegen.

Van 1995 tot 1998 was Gerrit Bothof Hoofd van de Knipseldienst en publiceerde in die functie nummer 3 in de reeks Publicaties van het Verenigingscentrum: "Vijftien miljoen knipsels". Van 1999 tot 2001 was hij directeur van het Verenigingscentrum van de NGV, eerst in Naarden en vanaf 2000 in Weesp. Hij kreeg in de Algemene Vergadering van 24-11-2001, waarin hij afscheid nam als directeur, een zilveren speld van de NGV. Hij was lid van de huisvestingscommissie die in 1997 werd gereacti-

veerd, om te zoeken naar vervangende huisvesting voor de Promerskazerne in Naarden. Ook is aan het eerste nummer van de Bothof-bode, uitgegeven in 1993, zijn naam verbonden.

Verder zette Gerrit Bothof zich zeer actief in tegen de genealogische oplichterspraktijken van Louters Antiquariaat, De Heraut en Heraldica. Dit leidde uiteindelijk tot een veroordeling.

Wij bedanken Gerrit voor zijn inzet voor de NGV. Hij ruste in vrede.

In memoriam Wil Gommers

door Thijs van Veen

Op 16 januari 2020 is op 93-jarige leeftijd ons vroegere afdelingsbestuurslid Wil Gommers overleden. Zij woonde vroeger in het gebouw van Onze Lieve Vrouw Ter Eem aan de Daam Fockemalaan waar wij tot en met februari 2005 onze afdelingsbijeenkomsten hielden. Door een andere bestemming van dit gebouw konden wij onze bijeenkomsten daar niet langer houden, en om dezelfde reden moest Wil verhuizen. Zij verhuisde naar Woonzorgcentrum De Lichtenberg aan de Utrechtseweg, waar zij tot haar overlijden woonde. Wil (geboren 12-12-1926) was bestuurslid van onze afdeling van 1976 tot 1995. Zij heeft vanaf de oprichting van de afdeling Amersfoort en omstreken tot enkele jaren terug nagenoeg alle afdelingsbijeenkomsten bezocht. Direct na haar aantre-

den in het afdelingsbestuur was duidelijk dat er behoefte was aan meer kennis van oud schrift. Zij organiseerde een cursus. Er was enorm veel belangstelling voor deze cursus en je kunt best zeggen dat veel NGV-leden op die cursus het vak van transcriberen op grondige wijze hebben geleerd. Wil was zelf een specialist op het terrein van de paleografie. Zij was ook nauw betrokken bij de oprichting van historische verenigingen in Eemnes en Soest. Ze heeft meegewerkt aan uitgaven over Eemnesser families.

In het jubileumnummer van ons afdelingsblad van januari 2007 zijn bijna twee bladzijden aan de bestuursperiode van Wil Gommers gewijd.

Wij bedanken Wil voor haar inzet voor de NGV. Zij ruste in vrede.

Gooise Genealogie

door Lex van der Linden

Bevolkingsreconstructie Huizen, Blaricum, Laren (1502-1811)

De speciale uitgave Gens Nostra jg 75, 2020 nr 6, bevat onder andere de bijdrage van Jan Schipper over *De Gooilandsche Koptinden*. Hierin is op heldere wijze

beschreven wat de achtergrond van deze speciale belastingheffing is. De Tiende was een heffing op gezaaide gewassen bestaande uit een bepaalde hoeveelheid rogge en/of gerst, uitgedrukt in Kop, per oppervlakte-eenheid bouwland.

Vanaf 1502 werden ieder jaar de door een grondgebruiker (eigenaar of pachter) betaalde Koptienden geregistreerd in een Tiendenboek. In geval van een grondoverdracht werd de daaraan gekoppelde Koptiendenmutatie nauwgezet genoteerd. Bij vererving van grond kunnen deze mutaties waardevolle informatie geven over de onderliggende familierelaties.

Jan heeft een uitgebreide studie gemaakt waarbij hij de jaarlijks door grondgebruikers van de dorpen Blaricum, Huizen en Laren betaalde Koptienden integraal heeft uitgewerkt en opgenomen in een database. Deze database is ook te doorzoeken via de NGV-website, webpagina *Collecties ngv-indexeren.nl/NGVactie/index.php*.

Vervolgens legde Jan de gevonden fa-

milierelaties en schattingen van geboorte- en overlijdensdata vast in het genealogische programma REUNION. Via een gedcom werden de stamboomgegevens overgezet naar GensDataPro en doorgezet naar zijn website genealogie-huizen.nl.

Deze gegevens zijn belangrijke aanvullingen op de bestaande websites met genealogische gegevens van Laren (larensvoorouders.nl) en Hilversum (hilversum.genwiki.net).

Jan richt zich nu op een analyse van de Koptienden van Hilversum; we kunnen nauwelijks wachten.

Bron

Nieuwsbrief GOI-Gooise-Sporen-2020-4-final

Registers van de 20^e en 40^e penning 1717–1806

door Henk van Woudenberg

Archief Eemland BNR 0001.01 Stadsarchief nr. 1534-1567.

Het Utrechts Archief 37 Financiële instellingen nr. 2484-2486.

Wat is de 20^e en 40^e penning?

Iedereen die onroerende goederen erft moet de 40^e penning (2 ½%) overdrachtsbelasting betalen. Uitzonderingen worden gemaakt voor een man en een vrouw die kinderen hebben en elkaar tot erfgenaam hebben benoemd, alsmede broers en/of zusters van een onmondig kind dat overlijdt. Ook de Godshuizen en de armen die van aalmoezen leven zijn uitgezonderd.

De 20^e penning is verschuldigd bij vererving binnen de 4^e graad.

Wie te laat registreerde riskeerde een boete.

Beschrijvingen

De registers zijn als voorloper te beschouwen van het kadaster. Een belangrijk

en vrij compleet overzicht van de verkopingen van onroerende goederen. Twee jaar heb ik eraan gewerkt om deze bron te bewerken. Dit leverde 7000 beschrijvingen op. Ik bied u deze beschrijvingen aan, conform onderstaande informatie.

Wat staat er in?

Een voorbeeld: DSCN1246

Cornelis Evertsen en Willemijntje Everts kopen voor 100 gulden van Evert Claaszen x Hendrikje Gerrits ca. 3 ½dammaten wei- en hooiland, in de polder Duijst, aan de Bunschoterweg, op de dijkaart nr. 140, onder Duist, de Haar en Zevenhuizen. Koopakte d.d. 13-04-1754. (AE; BNR 0001.01 Stadsarchief 1537; 29-04-1754).

DSCN0450 is een verwijzing naar de foto waarop de akte staat. Alles is gefotografeerd. Deze foto's, ruim 2800, krijgt u erbij.

De gegevens bevatten:

- de koper

- de prijs
- de verkoper
- omschrijving van het onroerend goed
- de ligging
- de datum van de koopakte. Aan de hand van deze datum is de originele koopakte te vinden, meestal in het notarieel.
- de bronvermelding en datum

Welke dorpen?

Kantoor Amersfoort hield registers bij van heel Eemland. Behalve Amersfoort zelf zijn alle transacties van de volgende dorpen beschreven:

- Baarn
- Bunschoten (Spakenburg)
- Eembrugge
- Eemnes-Binnendijk
- Eemnes-Buitendijk
- Emiclaar
- Geerestein
- Hoogland
- Isselt
- Leusden (Leusbroek, Hamersveld, Asschat, Snorrenhoef)
- Renswoude
- Soest

- Ter Eem
- Woudenberg

Er worden twee afkortingen gebruikt: c.s. = cum suis. Dat betekent dat hij optreedt namens zichzelf en namens anderen.

q.q. = qualitate qua. Dat betekent dat hij optreedt namens iemand als gemachtigde of als executeur.

In de beschrijvingen zijn woorden geel gemaakt. Deze verwijzen naar mijn genealogieën die op de website van Oud Scherpenzeel staan: oudscherpenzeel.nl, knop: Genealogiën, knop: Uitgewerkte genealogieën. U kunt dit natuurlijk naar believen verwijderen.

Wat krijgt u voor €100,-?

1. Alle beschrijvingen van alle plaatsen (uitgezonderd Amersfoort)
2. Alle foto's
3. Een usb-stick waar alles op staat
4. Inclusief verzendkosten

U kunt gebruik maken van de gegevens onder bepaalde voorwaarden, die bij de auteur verkrijgbaar zijn. Informatie over deze voorwaarden en de betaling en levering: mail henk.van.woudenberg@kpnmail.nl.

Stel je voor

Mijn naam is **Ab van der Noll**.

Mijn beroep is assurantieadviseur (zakelijke markt). Voor mij is de aanleiding om met genealogie te beginnen het zoeken naar mijn roots. De namen die ik onderzoek zijn Van der Noll en Klapwijk. Ik gebruik hiervoor het computergenealogiepro-

gramma MyHeritage. De problemen die ik hierbij ondervind zijn veel onbekende en niet juist ingevulde gegevens. Er is niet een bepaald doel dat ik nastreef. Mijn grootste vondsten zijn tot nu toe een oom en neven en nichten in Canada.

Mijn naam is **Jaap Luijf**.

Ik ben gepensioneerd. Mijn beroep was adviseur elektrotechnische installaties in de utiliteitsbouw. Ik ben al 25 jaar met genealogie bezig en heb er een lange periode geen tijd voor gehad. Ik heb wel een artikel geschreven voor het blad van de Historische Kring Eemnes.

Voor mij was de aanleiding om met genealogie te beginnen de vraag waar de familie Luijf vandaan kwam. Ik onderzoek de namen Luijf en afgeleiden hiervan en

Bieshaar, de namen van mijn ouders. Ik gebruik het computergenealogieprogramma MyHeritage. Eigenlijk ondervind ik geen problemen, maar het vinden van de juiste archieven en deze doorzoeken blijft een zaak van geduld. Mijn doel is zoveel mogelijk te weten te komen over mijn voorouders.

Mijn grootste vondst tot nu toe is niet een bijzondere maar sinds mijn pensionering ben ik wat meer actief geworden en heb daardoor meer digitale bronnen gevonden.

Inhoudsopgave

Van de redactie	1
Colofon	1
Lezingen & Activiteiten	2
Van uw voorzitter	2
73 kleinkinderen	3
Een verrassende zoektocht	4
Het raadsel rond Eeltje Sake (Eddy) Boonstra	7
Een schandaal uit de zeventiende eeuw	11
Cornelia en Gijsbertje, dochters van een Woudenbergse paardenkoopman	18
Hoe ga ik om met de dagboeken van mijn grootvader?	26
De maandbenamingen	27
In memoriam Gerrit Bothof	32
In memoriam Wil Gommers	33
Gooise Genealogie	33
Registers van de 20 ^e en 40 ^e penning 1717–1806	34
Stel je voor	36

